

magyar progresszív
intézet

A Fidesz-KDNP ígéretei és második Orbán-kormány első másfél éve

Elemzés

2012/01/09

TARTALOM

Bevezető.....	3
Az alkotmányozásról	8
A választási rendszer átalakítása	10
Válságkezelés és gazdaságpolitika	13
Az adórendszer	20
Oktatás.....	22
Az egészségügy	27
Nyugdíjrendszer	30
Családpolitika	32
Energiapolitika	34
Agrárpolitika	36
Honvédelem és külügyek	38

A politikusok hitelessége, a hazugság szerepe a politikában nemcsak a közéletéről szóló „hétköznapi” diskurzusoknak, de (bár más kategóriákkal a középpontban) a politikatudományak is egyik központi kérdéskörét jelenti. Évtizedek óta zajló polémia tárgyát képezi ugyanis a képviselő pontos szerepe és működés módja a modern demokráciákban. Milyen fogalmakkal írható le a választók és választottak egymáshoz való viszonya? Milyen hatással lehetnek az előbbiekre a preferenciái az utóbbiak döntéseire? Hogyan jeleníthetik meg a kevesek a sokaság érdekeit és értékeit a jogalkotás során? Elszámoltathatók-e a döntéshozók, mit és hogyan kérhetnek számon rajtuk joggal a választók? **Hol válik el egymástól a realista megközelítésben még tolerálható nagyotmondás/elhallgatás és a hazugság, illetve milyen fokú következetesség várható el a választók kegyeiért küzdő, ám a politikai gyakorlat során súlyos kényszerek között lavírozó politikusoktól?**

A közéleti küzdelmek, viták során felmerülő érvek egyik leggyakoribb és leghatásosabb típusa a politikusi hazugságot, illetve igazmondást állítja középpontba. A közéleti „megmondóműsoroktól” a profi választási kampányokig **a politikai szereplő értékelésének legkézenfekvőbb és leginkább közérthető módja – szembesítése saját ígéreteivel, nyilatkozataival.** A választók politikai véleményében, pártválasztásában ugyancsak központi kérdés képviselőik, illetve kormányuk hitelessége, vélt vagy valós őszintesége. Ehhez képest szórszálhasogatásnak, erkölcsi relativizmusnak tűnhet és tűnik is sokszor, amikor politikai elemzők igaz és hamis szétválasztása, a politikusok üres szólamainak az igazsággal való szembesítése helyett stratégiai érdekekről, a politikai közbeszéd „tematizálásáról”, hatékony vagy alacsony hatékonyságú kommunikációról értekeznek. A politikai elemzés műfajával gyakorlatilag kizárólag a tömegmédiában találkozó választópolgárok a legtöbbször a hazugságok „leleplezését” várják a kamera előtt ülő elemzőtől, és jobb esetben semmitmondó ködösítésként, rosszabb esetben érdekezérelt szerecsenmondatásként értelmezik ennek elmaradását.

Bár e kritikák nem mindig teljesen alaptalanok, a politikai elemzők általában több érvet is fel tudnak hozni a mentségükre. Talán a leggyakrabban hangoztatott, Max Weberig visszanyúló mentség ezek közül az, hogy a politikai „leleplezés” nem az elemző, hanem a politikai riválisok, esetleg az újságírók dolga. Előbbi azért ragad tollat vagy ül mikrofon elé, hogy a politikai motivációk, folyamatok és kifutási lehetőségek komplexebb értelmezésével és **megértésével** járuljon hozzá a politikai nyilvánosság elmélyüléséhez. E tevékenységével bizonyos értelemben szemben áll **a politikai cselekvés világa**, amely a hatalomért folyó küzdelem, illetve – az újságírás esetében – a politika éber kontrollja során nemcsak hogy megengedi, de egyenesen implikálja a „leleplező” megközelítést. Az értéksemleges megértés pozícióját mintának tartó elemzők vallják, hogy ezeket a szerepeket külön kell választani, sőt e műfajnak épp a politikai aktivitással szembeállított megértő és értelmező funkció ad értelmet.

A valóságban persze ezek a szerepek mindig összemosódnak, hiszen nem létezik légtüres térben lebegő, mintegy az értékek és érdekek valóságától elszakadt, steril kommunikációs tér. A Magyar Progresszív Intézet (korábban: Progresszív Intézet) megalakulásától kezdve vallja, hogy **a tökéletes objektivitás a valóságban még az akadémiai politikatudomány berkeiben is legfeljebb mércéül szolgáló ideálkép lehet**, hiszen a politika lényegét tekintve az értékek világa, és senki sem képes magát teljesen kivonni saját elfogultságai, értékpreferenciái alól, nemhogy az

elemzés, de már a politikai folyamatok egyéni percepciója során sem. Mindazonáltal a politikai érdekcsoportoktól való anyagi függetlenség, valamint – Max Weberhez visszatérve – a saját elfogultságainkra való nyílt és őszinte reflexió e korlátozások mellett is hozzájárulhat, hogy a politikai elemzés műfaja értékes szempontokkal és megállapításokkal gazdagíthassa a politikai közbeszédet – anélkül, hogy állításait a megfellebbezhetetlen tudományos igazság fényében próbálná feltüntetni.

Az elemzői óvatosság további és megalapozottabb magyarázatát jelentheti a politikai hazugság sajátos etikai státusa. A nyugati politikai gondolkodásban Machiavelli, de legkésőbb Max Weber óta létezik egy hagyomány, amely szerint az országok, nemzetek életét kormányzó államférfi cselekedetei eltérő erkölcsi megítélés alá esnek, mint az „átlagpolgárai”. Azon egyszerű oknál fogva, hogy míg utóbbi tettei elsősorban saját „lelki üdvét” érintik, **a politikus esetében nem tekinthetünk el attól, hogy az egész politikai közösség iránt felelősséggel tartozik.** Ezért megítélésekor jóval nagyobb súllyal esnek latba cselekedetei következményei, mint egyéni jó szándéka vagy mindennapi értelemben vett becsületessége. Egyszerű példával élve: a görög-zsidó-keresztény erkölcs szerint embert ölni, erőszakkal fenyegetni vagy éppen hazudni súlyos bűn; ennek ellenére naivitás lenne azt feltételezni, hogy háborúban, biztonságpolitikai krízis esetén vagy az országok közötti diplomáciai érintkezés során sokáig fenntartható egy közösség épsége és szuverenitása a vezetők e bűnökre való készsége nélkül. Képzeljünk el egy államot, amely elvből nem alkalmaz erőszakot a területét ért támadás vagy zendülés esetén, külső ellenségei fegyverkezését békés semmittevéssel szemléli, vagy gazdasági és katonai titkait készséggel a világ elé tárja. Hasonlóképpen: joggal felháborodhatunk négyévente a választásokon induló pártok elképesztő demagógiáján, de közben arról sem érdemes megfellebbeznünk, milyen esélyekkel indulhat a legkiválóbb politikus is, ha ama kolbászból font kerítés helyett vért és verejtéket ígér a választók kegyeiért folytatott verseny során. Innentől kezdve már csak az erkölcs e két dimenziójának határai lehetnek kérdésesek (hiszen az sem kétséges, hogy az államférfi morális rugalmassága sem lehet végtelen) – az azonban kevésbé, hogy a makroszintű következmények eltérő jelleggel ruházzák fel, így más megítélésnek vetik alá a politikusok cselekedeteit.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy – kellő óvatossággal és önreflexióval – ne foglalkozhatnánk a politikai nagyot- vagy igazmondás kérdéskörével. **A politika realista szemlélete mellett is szükséges a politikai elit teljesítményének folyamatos értékelése, amihez pedig kézenfekvő eszközként funkcionál a vállalások, ígérek megvalósulásának nyomon követése.** Egy politikus vagy párt kommunikációjának a tettekhez való viszonya, üzeneteinek koherenciája és következetessége olyan kérdések, amelyek vizsgálata megkerülhetetlen, ha ítéletet akarunk mondani a politikai folyamatokról.

E nagyobb lélegzetű elemzés készítői így a fentiek fényében a következő elméleti alapokon állva vizsgálják a Magyarországot 2010 tavasza óta rendkívüli választói felhatalmazással kormányzó pártszövetség, **a Fidesz-KDNP ellenzékben, illetve a kampány során elhangzott ígéretei, illetve az elmúlt bő másfél évben tapasztalt kormányzati szakpolitikai gyakorlata közötti konzisztencia kérdéskörét:**

A modern tömegdemokráciákban minden politikai erőnek, amelynek van elképzelése egy politikai közösség előtt álló kihívásokra adandó válaszokról, mindenekelőtt a választók minél szélesebb rétegeinek szimpátiáját kell elnyernie. Közhely, mégis érdemes leszögezni, mert a pártokat gyakran éri az öncélú hatalomvágy vádjá: **a**

legtisztább idealista tervek, világjobbító szándékok sem juthatnak a megvalósulás lehetőségének küszöbére mindaddig, amíg az azokat képviselő pártok, politikusok nem kerülnek a hatalom közelébe.

Magyarországon – számos más demokráciához hasonlóan – a választási rendszer jellege, a politikai kultúra számos eleme és a haszonmaximalizálás gyakorlati politikai kényszere 2010-ig a néppártosodás tendenciáit erősítette. Vagyis a markáns és lehatárolt ideológiai élt felmutató erőket kispárti státusra ítélte, míg a lazább ideológiájú, heterogén értékközösségeket integráló pártokat (elsősorban a Fideszről és az MSZP-ről van szó) jutalmazta. Ezért e pártok (politikai elképzeléseik megvalósítása, illetve hatalmi pozíciók megszerzése céljából) egymástól élesen eltérő társadalmi-kulturális helyzetű, ezért **különböző, akár egymásnak ellentmondó értékekkel és érdekekkel bíró társadalmi csoportok kegyeinek egyidejű megszerzésében váltak érdekeltté.**

E célt értelemszerűen nem markáns, az ellenfelétől élesen eltérő ideológiai üzenetekkel (például a frontok gazdasági törésvonalak mentén vagy osztálystruktúrák szerint való kijelölésével), hanem **minél szélesebb spektrumra kiterjedő és nem ritkán egymást is kioltó, vagy legalábbis egymással feszültségben álló ígéretekkel próbálták elérni.** Igaz ez akkor is, ha a politika vagy a gazdaság folyamatai iránt rendszeres és mélyreható érdeklődést mutatók körében már a kampányok idején is nyilvánvaló volt, hogy az ígéretek többségének nincs reális alapja. 2006-ban például elemzők sora figyelmeztetett jó előre, hogy a nagyarányú adócsökkentés és a szociális háló kiterjesztése nem reális lehetőség a költségvetés adott helyzetében, vagyis hogy a szocialisták a valóságos lehetőségek kereteit feszegető ígéretekkel veszik fel a harcot fő ellenfelük hasonló, a 14. havi nyugdíj emblematikus ígérétevel jellemezhető stratégiájával. Az őszi beszéd ezért csupán annyiban mutatott újdonságot, hogy egy miniszterelnök saját hangján hallhattuk a hazugság beismerését; a hazugság ténye csak azoknak lehetett újdonság, akik behunyt szemmel próbáltak tájékozódni a politika világában. Hasonlóan, a Fidesz 2006 és 2010 közötti „permanens kampánya” is arra a legalábbis támadható állításra épült, hogy egyszerre lehetséges az állami újraelosztás arányának minden társadalmi csoport életét előnyösen érintő, nagymértékű növelése és az azonnali és radikális köztehercsökkentés, ráadásul fenntartható költségvetési egyensúly megszorítások nélküli biztosítása mellett. Ennek kulcsa az akkori ellenzék retorikájában a gazdaságnak a jelentős adócsökkentés következtében felpörgő motorjai által biztosított hallatlan növekedés lett volna. Egy olyan szituációban, amikor a gazdasági elemzők, pénzügyi szakértők folyamatosan a kis, nyitott magyar gazdaság fokozott kitettségéről, a költségvetési egyensúly életveszélyes sérülékenységéről és a szükségszerűen komoly érdeksérelmekkel járó strukturális reformok halaszthatatlanságáról beszéltek, ráadásul egy kibontakozóban lévő gazdasági világválság kontextusában.

A megvalósuló kormánypolitikának a felfokozott választói elvárásokkal történő szembemenése tehát 2010 után sem lephette meg a magyar gazdaság teljesítőképességével és a válság súlyosságával és kilátásaival többé-kevésbé tisztában lévőket. Meglepőnek inkább a kormány makacs ragaszkodása tűnhetett ellenzéki retorikájához, illetve egyes, az ország erejét nyilvánvalóan meghaladó következményeket implikáló politikai jelszavaihoz. A hiánynövelésen alapuló növekedésösztönző gazdaságpolitika veszélyességét például igen hamar megmutatta 2010 júniusában a forint mélyrepülése az emlékezetes Kósa-nyilatkozat után, és a kormány ezt követően is csak az Európai Bizottság határozott intésére volt hajlandó zárójelbe tenni ilyen irányú próbálkozásait. Az ellenzék által az

egyetlen konkrét választási ígéretnek kikiáltott¹ adócsökkentési terv megvalósítása pedig az első komolyabb rést ütötte a költségvetés amúgy is ingatag stabilitásán. Mindez a 2002-es helyzetre kísértetiesen emlékeztető módon illusztrálta, hogy **a választói elvárásokkal szemben olykor (sőt a választási ígéretdömpingeket szem előtt tartva az sem kizárt, hogy inkább többnyire) a választási ígéretkehez való hűség a felelős fiskális politika követelményével kerülhet éles feszültségbe.**

A kampányígéret és a valóság közötti feszültség, a politikai felelősség és hitelesség problematikája a modern tömegdemokráciák egyik legizgalmasabb és legbonyolultabb kérdésköre. Egyrészt **a hatalom mint a politikai eszmék megvalósításának eszköze csak nagyotmondás segítségével tűnik megszerezhetőnek mindaddig (és ez várhatóan nem egyhamar fog bekövetkezni), amíg a választók többsége nem rendelkezik olyan közgazdasági, jogi, szociológiai ismeretekkel, amelyek rávilágítanak a realitásoknak és egymásnak is ellentmondó ígéretések, csodavárások megalapozatlanságára.** Márpedig az, hogy ezen ismeretek nem állnak a többség rendelkezésére, nem a választóknak róható fel, és merőben praktikus okai vannak. Közismert, hogy a gazdasági és társadalmi folyamatok átlátásához szükséges információk olyan szerteágazók, a velük foglalkozó szaktudományok olyan differenciáltak, hogy a legkülönbözőbb képzettségű és foglalkozású, ráadásul a napi megélhetési gondok mellett a politika iránt alkalmasint csak mérsékelt érdeklődő választóktól nem várható el a közöttük való folyamatos és elmélyült tájékozódás. Az ideálisan tisztességes politikus beszélhet a kampány során felelősségről és realitásokról – nem kell azonban túlzottan cinikusnak lennünk ahhoz, hogy erős kétségeink legyenek egy ilyen kampányt követő választási siker lehetőségét illetően.

Másrészt azonban úgy látjuk, a politikai hazugság szükségszerűsége nem jelenti egyúttal azt, hogy a politikusoktól nem is várható el a hitelesség bizonyos foka, illetve legalább az arra való törekvés – vagyis a pragmatikus megértés sem adhat felmentést a felelősség alól. **A képviselői demokrácia alaptétele, hogy a politikusnak (elsősorban a demokratikus választások alkalmával) elszámoltathatónak kell lennie, az elszámoltatás pedig lehetetlen bizonyos morális elvek és elvárások fenntartások nélküli zárójelbe tétele mellett.** Leíró megközelítésben elismerhetjük, hogy a megszületésük pillanatában is irreális ígéret dömpingje a leghatékonyabb szavazatmaximalizálási mód, azonban a politikai felelősség lényegét rendítjük meg, ha ezt a stratégiát abszolútnak és kikezdhetetlenné kiáltjuk ki. A realitásokat figyelembe véve elfogadhatjuk, hogy a hazugság kiiktathatatlan a választók rokonszenvéért folytatott küzdelemből, de ezzel nem adhatunk felmentést az igazmondás kötelezettsége alól. Egyszerűen fogalmazva: naivitás meglepődni azon, ha egy politikust hazugságon kapunk, de szembe kell állítani őt és választóit azzal, ha valótlan állított – **különb a politika valóban a féktelen cinizmus mocsarába süllyedne, amelyben nemcsak a demokratikus elszámoltatásra, de az elszámoltatás lehetőségének felvetésére sem lenne lehetőség.** Az államférfi gondolhatja úgy, hogy eszméi megvalósításáért olykor tisztátalan eszközökhöz kell nyúlnia, azonban számolnia kell azzal, hogy akármilyen irreális ígéreteivel később a nyilvánosság előtt szembesíthetik.

---

¹ Elemzésünkben is kiderül majd, hogy valójában nemcsak a Fidesz választási programjából, de prominens politikusainak számos nyilatkozatából is kiolvashatók voltak konkrétan nevezhető ígéret a kampány során, valamint az ellenzéki időszakban.

A következetességnek, a felelősségteljes és konzisztens kommunikáció követelményének akkor is mércének kell lennie, ha tisztában vagyunk vele, hogy a valóság ritkán áll összhangban az ilyesfajta idealista elvárásokkal.

Az alábbiakban számba vesszük a Fidesz-KDNP által a választási kampányban, illetve ellenzékben töltött időszakában, azon belül is elsősorban 2008 és 2009 között tett legfontosabb vállalásait. A bő másfél éve hatalomra került második Orbán-kormány következetességét azokon a szakpolitikai területeken vizsgáltuk, amelyekre vonatkozóan korábban konkrét és számon kérhető ígérek hangzottak el, és amelyek kapcsán a politikai értelmezési vitákat elkerülve lehetőségünk volt a tényekkel összevetni a kampányban hangoztatott terveket. Így egy-egy fejezetet szenteltünk az alkotmányozás, a választási reform, a válságkezelés és a gazdaságpolitika, az adórendszer, az oktatás, az egészségügy, a nyugdíjrendszer, a családpolitika, az energiapolitika, az agrárpolitika, valamint a honvédelem és a külügyek területének.

Elemzésünk forrásbázisa meglehetősen diffúz és nehezen körülhatárolható, ami a párt- és kampánykommunikáció heterogenitásából és sokrétűségéből adódik. Sok esetben **nehéz például meghatározni, hogy mit tekinthetünk egy párt „hivatalos”, általánosan számon kérhető vállalásának, és mit lehet lesöpörni „alkalmi túlzásként”, „alternatív belső hangként” vagy egyszerűen „egyéni álláspontként”** (ez utóbbira egyébként elemzésünk során is hozunk majd példát, ahogy arra is, milyen következményekkel járhat, amikor a különvélemények a politikai ellenfél kommunikációs stratégiájában a párt hivatalos üzenetévé emeltetnek). Az általános közvélekedéssel szemben ugyanis egy párt kommunikációja szinte soha nem közelíti meg az ideálisan elképzelt központi szervezethez és konzisztenciát – még egy olyan kivételesen centralizált pártszövetségé sem, mint amilyen a Fidesz-KDNP.

A 2010-es választási küzdelem idején **a politikai riválisok és a Fidesz-KDNP-vel nem szimpatizáló véleményformálók mantraszerűen ismételt jelszava volt, hogy a Fidesznek nincs programja, és a választók bizalmáért cserébe semmiféle konkrétumot nem kínál.** A szocialisták kampányában például ez volt az egyik fő érv a kétharmados jobboldali győzelem rémképe ellen: mint sugallták, nem lehet biankó felhatalmazást adni akár az alkotmányos rendszer egészének átalakításához egy olyan pártnak vagy pártszövetségnek, amelynek valódi tervei nem ismertek. Ez a vád kétségtelenül igaz volt, amennyiben visszanézve is egyetérthetünk a választási kampány idején keletkezett elemzésekben számtalanszor elhangzott alaptétellel: a Fidesz-KDNP-nek eminens érdekében állt a tartózkodó szűkszavúság. Ennek oka az volt, hogy a szocialistákkal való elégedetlenség hullámai maguktól repítették a választási győzelem felé, míg **minden elhangzó konkrétum csak felesleges támadási felületet nyitott volna a jobboldallal szemben, és kétharmados győzelmének esélyeit rontotta volna.** Ráadásul előttük állt Gyurcsány Ferenc intő példája is, akinek totális bukásában a 2006-os kampányban elhangzott konkrét ígéretei és későbbi restriktív politikája közötti feszültségek (az őszi beszéd kiszivárgása, a reformpolitika kudarca és a súlyos korrupciós ügyek napvilágra kerülése mellett) is nagyban hozzájárultak.

Annyiban azonban ellent kell mondanunk a jelenlegi kormánypártokat bírálóknak, hogy **mind a Nemzeti Ügyek Politikája című választási programból, mind a Fidesz-KDNP tűzvonalon tartott politikusainak nyilatkozataiból kiolvashatók voltak olykor homályos, de számon kérhető, máskor nagyon**

is konkrét választási ígéretet. Hogy csak egy példát említsünk a sok közül: bár a leírt program szövege óvatosan hallgatott arról, hogy a szocialista kormányok családokat érintő megszorításainak bírálatán túl mit tervez a családtámogatási rendszer kapcsán, Szijjártó Péter 2010. február 10-én az MTI-nek nyilatkozva nagyon is konkrét ígéretet tett arra, hogy a Fidesz-KDNP hatalomra kerülése esetén visszaállítja a gyēs és a gyed korábbi rendszerét. Az ilyen és ehhez hasonló nyilatkozatok kétségkívül szétszórtan és konkrét helyzetekhez, legtöbbször az aktuálisan kormányzó kabinet bírálatához kötöten jelentek meg a nyilvánosságban, mindazonáltal határozott és számon kérhető ígéretet hordoztak, amelyeknek a második Orbán-kormány eddigi politikájával való összevetése indokoltnak tűnik.

Forráskezelésünk fő szempontja volt, hogy **ragaszkodjunk a kimondott és leírt szavakhoz, és minél kevesebb teret adjunk az önkényes értelmezésnek, találgatásoknak.** Bár az esélyek mérlegelésének, az elemzői értelmezésnek van helye prognózisok kidolgozásakor vagy kommunikációs elemzések készítésekor, az ígéretet és teljesítések közötti konzisztencia vizsgálatakor igyekeztünk kerülni az ilyen szempontokat. Az ígéretet összegyűjtésekor tehát **kizárólag a hozzáférhető és ellenőrizhető nyilatkozatokat, programpontokat vettük számításba,** és kevés kivétellel kerültük a különböző fórumokon megjelenő kiszivárgott, illetve meg nem erősített információkat. Tanulmányunk elkészítése során ezért a Fidesz-KDNP választási programjának szövegére, valamint a Fidesz fajsúlyos politikusainak nagy nyilvánosság előtt (a sajtóban, televíziós vagy rádióműsorokban) elhangzott, így mindenki által ellenőrizhető kijelentéseire, ígéreteire támaszkodtunk. Anyaggyűjtésünket 2011. december 31-én zártuk le.

Külön fejezetet érdemelne, de nem foglalkoztunk itt **a pártszövetségnek a „demokratikus normák helyreállítására” vonatkozó ígéreteinek a kormányzati gyakorlathoz való viszonyával.** Egy ilyen vizsgálódás, bár merőben indokolt lenne, szétfeszítené az alább olvasható szakpolitikai elemzés kereteit, mivel nagyrészt eltérő – mindenekelőtt alapjában véve normatív – szempontrendszer alkalmazását igényelne. A téma egyedisége és nem utolsósorban kiemelt fontossága miatt úgy döntöttünk, hogy ezt a kérdéskört később külön tanulmányban fogjuk körbejárni.

Az alkotmányozásról

A kormányváltást követően a hatalomra jutott pártszövetségnek az 1949. XX. számú, „sztaálinistának” kikiáltott alkotmány megalkotására vonatkozó szándékai, illetve e folyamat egymást követő eseményei a napi politikai csatározások kitüntetett témája volt. Ezen persze nem is csodálkozhatunk, ha figyelembe vesszük, hogy a demokratikus állam legfontosabb, a közösségi együttélés jogi, politikai és intézményi kereteit meghatározó dokumentumáról van szó. Az alkotmányozás témájának „hőfokát” az is növelte, hogy **egy lényegében „egyszínű” politikai erőnek első ízben nyílt alkalma arra, hogy akár az ellenzékkel, akár egy kellemetlenkedő koalíciós társsal kiizzadott kompromisszumok kényszere nélkül, tisztán saját elképzelései szerinti, új alaptörvényt dolgozzon ki és fogadjon el.** A folyamat körüli politikai küzdelmek tankönyvszerűen felszínre hozták a parlamenti pártok közötti világnézeti és érdekkülönbségek szinte teljes skáláját, és egyben látványos illusztrációként jelenítették meg újra és újra a kétharmados kormánytöbbség és a széttagolt ellenzék közötti erőviszonyok valódi kontúrjait.

Az alkotmányozás körüli viták sajátos módon nem csupán a kidolgozandó alaptörvény tartalmáról, de a kormánypártok közjogilag kétségkívül adott felhatalmazásának kérdéséről is zajlottak. Nem véletlenül, hiszen a Fidesznek az Alkotmányhoz való viszonya még ellenzékben is sokáig ismeretlen, illetve ellentmondásos volt. **A párt programjait vizsgálva nem találhatunk utalást az alaptörvény megváltoztatására** vagy újraírására, ehelyett a Magyar Köztársaság Alkotmánya még a 2010-es választási programban is normatív hivatkozási alapként jelent meg. A *Nemzeti Ügyek Politikája* a szociális biztonság új alapokra helyezése kapcsán úgy fogalmazott, hogy „**az Alkotmányunk a rendszerváltás céljaként fogalmazza meg a szociális piacgazdaság megvalósítását. Ezért a szociális biztonságot, az esélyek kiegyenlítését és az egymás iránti megbecsülést és elköteleződést (szolidaritást) közös alapértékeknek tekintjük.**” Ennél is fontosabb felidézni, hogy **Navracsics Tibor 2010. április 8-án, a Die Presse-nek nyilatkozva arra a kérdésre, hogy tervez-e pártja alkotmánymódosításokat** (*Würden die Konservativen Verfassungsänderungen vornehmen?*), **egyértelmű nemmel válaszolt**, hozzátéve, hogy csupán kisebb parlamentet szeretnének. („*Nein. Was wir jedoch wollen, ist ein kleineres Parlament. Auch in den Lokalverwaltungen sollten weniger Gemeinderäte sitzen.*”)

Érdemes figyelembe venni, hogy ezek a megnyilvánulások már a 2006-os őszi beszéd után születtek. Ez azért említésre méltó, mert akkoriban a Fidesz az alkotmányos berendezkedés működési zavaraként értelmezte azt, hogy a köztársasági elnök úgymond még ilyen nyilvánvaló politikai válság idején sem mozdíthatja el a kormányt. Ehhez képest – a fent említett, ellenkező előjelű tematizálás mellett – **az új alkotmány megalkotásának esetleges szándéka csak 2009 őszén merült fel.** A témáról Orbán Viktor 2009. november 9-én beszélt első ízben, amikor az Echo Tv-n kijelentette, hogy tiszteletben tartja az alkotmányt, de nem tiszteli azt, mivel annak azt is tükröznie kellene, hogy mit gondol önmagáról az ország, meg kell mondania, hogy merre tart. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy bár nyitottak akár a mély közjogi átalakításokról is párbeszédet folytatni, először „tüzet kell oltani”. Ezek alapján arra lehetett következtetni, hogy a Fidesz-KDNP nem az új alkotmány elkészítését tekinti majd elsőszámú feladatának.

Bár nem volt elsőrendű téma a 2010-es országgyűlési választási kampányban, azt már a 2009-es nyilatkozatokból nagyjából sejteni lehetett, hogy ha a Fidesz hatalomra kerül, milyen típusú alkotmányt szeretne a hatályos helyett. 2009. november 25-én például Orbán Viktor az MTV-nek nyilatkozva úgy fogalmazott: egy alkotmány nem kezdődhet úgy, hogy deklarálja, csupán átmeneti dokumentum. Ehhez azt is hozzátette, hogy azt tartaná célravezetőnek, ha az országnak a lengyelhez hasonló (emelkedett, Istenre is hivatkozó) alkotmánya lenne. **A változtatási igény tehát 2009 óta napirenden volt, és ez alapján lehetett arra következtetni, hogy a Fidesz-KDNP kétharmados többséget szerezve új alkotmányt fogad majd el az Országgyűlésben.** E sejtéseket persze az is erősíthette, hogy a 2008. márciusi népszavazási diadalt követően a párt láthatóan egyre komolyabban kezdett foglalkozni egy esetleges kétharmados választási győzelem eshetőségére, és kiszivárogtak olyan hírek, amelyek szerint akkor már olyan ügyekre is fókuszáltak, melyek addig megoldhatatlannak tűntek, mivel kétharmados döntést igényeltek volna.

Látható tehát, hogy a **változás irányai ellenére akkor is sejthetőek voltak, ha nem hangzott el explicit ígéret az alkotmányozásra vonatkozóan.** Ráadásul 2009 őszén maga Orbán Viktor is kifejezte ellenérzéseit a hatályos alkotmánnyal

szemben, egyébként éles hangú kritikát kiváltva az annak megszövegezésében és a rendszerváltás utáni Magyarország első alkotmánybírósági elnökeként értelmezésében is főszerepet játszó Sólyom László akkori köztársasági elnök részéről. Ehhez képest inkább az a meglepő, hogy Navracsics Tibor még a 2010-es választás hajrájában is olyan egyértelműen tagadta, hogy hozzájárulnának az alkotmányhoz.

Az új alaptörvény szükségességét alátámasztó érvek az évek során sokat változtak. Míg ellenzékben a hangsúly főként az ideiglenes² jellegén volt, a kétharmados többség birtokában már az Alkotmány pusztá legitimitását is megkérdőjelezték, mondván, hogy az állampárt és az ellenzék azt megfogalmazó képviselőinek nem volt meg az alkotmányozáshoz szükséges társadalmi felhatalmazásuk. Közjogilag tiszta, legitimációs szempontból azonban ingatag helyzetet eredményezett, hogy miközben a hatályos alkotmány legitimitását a Fidesz megkérdőjelezte, a 2012. január 1. óta hatályos új alaptörvény sem széleskörű társadalmi és politikai egyeztetés, illetve egyetértés mellett született. **A még a Horn-kormány idején elfogadott, az új alkotmány megalkotásához szükséges „négyötödös” szabály gyors eltörlése, majd a döntés-előkészítés folyamatának ellenzéki bojkottja nyomán sokan felvetették a kérdést, vajon mennyire lesz képes konszolidálódni, pláne különleges tekintélyt kivívni a szélsőségesen megosztó körülmények között született új alaptörvény.** Az ellenzéki pártok egységesen elutasító hozzáállása pedig hosszú távon azt sem teszi lehetetlenné, hogy a „kétharmad alaptörvénye” is csupán ideiglenes alkotmány lesz.

A választási rendszer átalakítása

A választási rendszer reformja és a parlament létszámának csökkentése **a rendszerváltás óta napirenden lévő téma volt.** Már rögtön az első parlamenti ciklusban felmerült az SZDSZ részéről, hogy a törvényhozás túlméretezett, az MSZP első kormányzásának időszakában pedig Horn Gyula javasolt 220-250 fős parlamentet. Ami a választási reformot illeti, egyenesen az MSZP és az SZDSZ közötti 1994-es koalíciós megállapodás része volt, hogy egyfordulós, vegyes választási rendszer hoznak létre az arányosság elvének erősítésével. 1998-ban a Fidesz választási programja is tartalmazta a létszámcsökkentést, amelyről aztán több ízben zajlottak – eredménytelen – pártközi alkudozások a parlamenten belül. Medgyessy Péter 2004-ben állt elő közjogi javaslatcsomagjával, amely a képviselők létszámának csökkentését is tartalmazta, Gyurcsány Ferenc pedig 2006. május 28-án hozta nyilvánosságra az „országreform” elindítását célzó kilenc törvényjavaslatát, amelyek között a kevesebb országgyűlési és önkormányzati képviselőre vonatkozó népszerű³ elképzelés is helyet kapott. Ugyanebben az évben a Fidesz is benyújtotta saját

² Érdekességként említjük meg, hogy az NSZK alkotmányában is volt olyan kitétel, amely szerint a két Németország újraegyesítésekor új alkotmányt kell elfogadni. Ennek ellenére az újraegyesítéskor a német törvényhozók inkább az ezt előíró passzust törölték, és (persze módosításokkal) továbbra is az NSZK alkotmánya maradt érvényben.

³ Mivel elemzésünk egészen más témáról szól, itt csak futólag teszünk említést arról, hogy bár a 386 fős törvényhozás valóban (bár nem extrém módon) túlméretezettnek tekinthető a hasonló méretű országok mezőnyében, a politikatudósok között többé-kevésbé konszenzus uralkodik a tekintetben, hogy a létszámcsökkentés nemcsak hogy nem eredményez látványos költségcsökkenést, de – figyelembe véve például a bizottsági rendszer struktúráját – az Országgyűlés működésének hatékonyságát is veszélyeztetheti. Ennek ellenére „a politikusok számának csökkentése” igen népszerű jelszó a hagyományosan elitellenes és a politika iránt bizalmatlan választók körében. Elsősorban erre, és nem szakmai érvekre épült kitartóan ez a fajta – Körösi András politológus szavaival – „közjogi populizmus”, amely, mint láttuk, lényegében az összes releváns pártot „megfertőzte”.

elképzelését, amely aztán hivatkozási alapként szolgált a ciklus során később ismertetett tervezeteknél.

Ahhoz, hogy a létszámcsökkenést és a Fidesz-KDNP ezt megalapozó, 2011. december 23-án a parlament által is szentesített választójogi reformját megértsük (amely már így is jelentős módosítása a 2010-ben megismert terveknek), érdemes kitérni arra, hogy a nagyobbik kormánypárt eddig milyen tervezetekkel állt elő. 1999-ben külön bizottság alakult a választási reform előkészítésére, amikor is **a Fidesz a listás és egyéni képviselői helyek hasonló arányban történő megtartását preferálta volna, de már akkor is felmerült lehetőségként az, hogy a többségi irányba tolják el a választási rendszert.** Ez nem véletlen, hiszen a párt ekkorra már egyértelműen kitört korábbi kispárti státusából, és egyértelműen az MSZP legerősebb ellenfelévé vált. Miközben nem tartott szükségesnek további arányosítást, koncepciója a parlament létszámát 290 főre csökkentette volna. Az egyeztetések végül sikertelenül értek véget, és a hathónapos mandátummal rendelkező eseti bizottságban semmilyen megállapodás nem született. Ez többek között abból eredt, hogy bármely reformelem elfogadásához ötpárti egyetértésre lett volna szükség, amire már akkoriban sem igen nyílt reális esély.

2005-ben az SZDSZ, a Fidesz, az MSZP és az MDF részvételével négy párti egyeztetések zajlottak, amelyek során elvi egyetértés született arról, hogy csökkenteni kell a parlamenti képviselők létszámát. **A Fidesz (amely kispártként, 1995-ben még az arányos választási rendszer mellett érvelt) ekkor már határozottan az egyéni mandátumok arányát növelte volna, ami megfelelt akkori – és mostani – politikai érdekeinek** (listán 1998-ban és 2002-ben is az MSZP „győzött”, míg egyéni képviselői mandátumból alapvetően a Fidesz nyert el többet). 2005-ben az egyéni képviselők számának növelését a párt azzal magyarázta, hogy fontos a választókkal való személyes kapcsolattartás.⁴ A Fidesz 2005-ben még 250 fős parlamentben gondolkodott, megtartva a kétfordulós vegyes rendszert. Az akkori elképzeléseik azonban már több ponton hasonlítottak a most képviseltekhez. A területi és az országos listák közül előbbi nem tartották volna meg, igaz, legelső elképzelésük még az volt, hogy 100 egyéni mandátum mellett 85 megyei és 35 országos mandátumot is szerezni lehessen az új rendszerben (ugyanakkor az akkori egyeztetések kezdetén a párt a kizárólag egyéni választókerületekből álló rendszert is elképzelhetőnek tartotta.) Az országos lista egyben kompenzációs listaként is szolgált volna, amely elképzelés nagyban hasonlít a Fidesz által 2010. május 17-én a nyilvánosság elé tárt koncepcióhoz is. Ugyanakkor a területi lista megszüntetése sem most, sem pedig akkor nem számított „ördögtől való” gondolatnak a párt elképzelései szerint. Ennél érdekesebb, hogy ekkoriban még **az MSZP német mintára egyfordulós választási rendszert képzelt el, amely ellen akkor épp a Fidesz kelt ki a legélesebben.** Akkori álláspontja szerint második fordulóra mindenképpen szükség van, hiszen csak ezzel érvényesíthetőek a választók másodlagos pártpreferenciái.

A Fidesz 2006. június 16-án benyújtotta saját választásrendszer-javaslatát, amelyhez utóbb több ízben is visszanyúlt; ezt jól illusztrálja, hogy a ciklus alatt több mint 70-

---

⁴ Ennek kapcsán megjegyezzük, hogy kutatási eredmények nem támasztják alá e kapcsolat meglétét. Több olyan választókerület is létezik, ahol a választópolgárok 20 százalékánál is kevesebben ismerik egyéni képviselőjüket. A nagyobb, akár 50 százalék fölötti ismertséget pedig nem személyes kapcsolatteremtési kísérleteiknek, hanem elsősorban polgármesterségüknek, illetve egyéb helyi tisztségüknek köszönhetik az egyéni képviselők, a tömegmédiá megnövekedett szerepéről nem is beszélve.

szer szavazták le. **A párt ekkor azt javasolta, alkotmányban rögzítsék, hogy a parlament létszáma 200 fő. Mindezt azonban anélkül indítványozta, hogy bármit is elárult volna arról, hogyan igazítaná a csökkentet képviselősámbhoz a választási rendszert.** Ezt akkor azzal magyarázták, hogy majd az alkotmányos kényszer rábírja a pártokat arra, hogy megegyezzenek az új szisztémáról. Míg az akkori kormánypártok továbbra is vegyes rendszerben gondolkodtak, **a Fidesz már azt hangsúlyozta, hogy a létszámcsökkenésen kívül semmi sincs „kőbe vésve”.** Lényegében ez az elv köszönt vissza a 2010. május 17-én benyújtott választásireform-konceptióban is, amely a módosított alkotmányban rögzített parlamenti létszámbhoz igazította volna a szisztémát.

A 2010. májusi koncepció **relatív nagyvonalúnak volt minősíthető:** nem módosította volna jelentősen az akkor hatályos rendszer egyes elemei közötti egyensúlyt, és még a kisebb pártok is könnyebben juthattak volna mandátumhoz, mivel jóval nagyobb lélekszámú választókerületekben továbbra is 750 ajánlószevénynt kellett volna az egyéni jelöltséghez összegyűjteniük. Természetesen a nagyobbik kormánypárt saját érdekeit is figyelembe vette akkor, amikor arra tett javaslatot, hogy csak akkor kerüljön sor második fordulóra, ha vagy szavazategyenlőség alakul ki (ami a gyakorlatban szinte esélytelen, így ez de facto a második forduló eltörlését jelentette volna), vagy pedig ha a szavazópolgárok fele nem megy el szavazni. Így voltaképpen egyfordulós lett volna a választási rendszer, ami elsősorban azoknak a pártoknak kedvez, amelyeknek nincsenek természetes szövetségeseik (jelenleg pontosan ilyen párt a mérsékelt jobboldal nagy részét lefedő Fidesz); továbbá megakadályozza, hogy két forduló közötti szövetségkötésekkel megfordítható legyen a választási eredmény (aminek 1998-ben épp a Fidesz köszönhette választási győzelmét).

Mindemellett egyértelmű **pozitívumnak nevezhető, hogy az akkori koncepció orvosolta volna az országgyűlés egyik legnagyobb mulasztásos alkotmánysértését, a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviseletét.** Mindezek mellett szintén új elemként jelent meg a határon túli magyarok szavazati joga. Korábban a Fidesz, amikor a kettős állampolgárság szóba került, hallgatott a határon túli magyarok szavazati jogáról, illetve (különösen az emlékezetes 2004-es népszavazási vagy a 2006-os országgyűlési választási kampányban) arra is volt számos példa, hogy egyenesen tagadta ilyen irányú szándékait. 2009-es, kettős állampolgárságról szóló törvényjavaslatukban sem definiálták, hogy milyen jogok és kötelezettségek illetnék meg az egyszerűsített eljárás keretében honosítottakat, ami azonban már utalhatott arra, hogy a Fidesz részéről az állampolgárság megadása nemcsak szimbolikus gesztus lesz.

Pedig a párt egyes prominensei **még 2010-ben is igyekeztek hangsúlyozni, hogy nem kívánnak szavazati jogot adni a határon túli magyaroknak.** Répássy Róbert május 20-án a kettős állampolgárság vitája kapcsán az alkotmányügyi bizottság ülésén úgy fogalmazott, hogy ugyan elvileg van rá lehetőség, de a Fidesz tervei között nem szerepel, hogy a kettős állampolgárság mellé szavazati jogot is adjon. A politikus azt is hangsúlyozta (a Jobbik javaslatára reagálva), hogy ha a más országokban élő magyarok választójogot kapnának, akkor a lakóhelyük szerint őket megillető választójog leértékelődne, ami ottani parlamenti képviseletüket gyengítené. Ezek az érvek a kormányváltást követően hamar lekerültek a napirendről, és már csak arról zajlott a vita, hogy az anyaországiakhoz hasonlóan két, vagy csupán egy szavazat jusson-e a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező állampolgároknak.

Ami a választási rendszer egészét illeti: milyen nagyvonalú volt az eredeti elképzelés, olyan mértékben kedvez rövidtávon (bizonyos elemeiben, mindenekelőtt a választási kerületek újrarajzolásában hosszabb távon is) az azt megalkotó pártszövetségnek a végül elfogadott átalakítás. A 200 mandátum mellett 106 egyéni választókerület kialakítása, az egyéni körzetben alulmaradt pártokat erősítő kompenzációs mechanizmus eljelentéktelenítése, illetve a győztesre való kiterjesztése ugyanis **egyértelműen inkább a többségi irányba tolt el a választási rendszert** – vagyis a győztest most még jobban jutalmazza a szisztéma. Ráadásul az ajánlószelevények számának növelésével (illetve a gyűjtési idő csökkentésével) egyértelműen a kisebb, illetve az új pártok járnak majd rosszul; számukra jóval nehezebbé vagy akár egyenesen lehetetlenné válik már az indulás is. Az egyéni képviselők választásának egyfordulósá tétele alapvetően módosíthatja a pártok választási stratégiáit: már az első forduló előtt keresni kell majd a szövetségeseiket, főként úgy, hogy az új egyéni választókerületi körzethatárokat is úgy rajzolta meg a legnagyobb kormánypárt, hogy azzal a tisztán baloldali kerületek egy részét kissé „felpuhítsa”.

Összefoglalásuk elmondható, hogy a Fidesz által az elmúlt évtizedekben ismertetett választási koncepciók több ponton is konzisztensnek mondhatók. Egyrészt kiolvasható belőlük, hogy a többi párthoz hasonlóan **a Fidesz is mindenkor olyan választási rendszert preferált, amely a lehető legnagyobb mértékben javíthatta indulási és győzelmi esélyeit.** Mindez hatalomtechnikai szempontból érthető, hiszen értelemszerűen ésszerűtlen lenne elvárni, hogy egy olyan küzdelemben, ahol a győzelem a legfontosabb, egy párt saját érdekei ellen döntsön. Emellett a Fidesz **kitartott a képviselői létszámcsökkentés mellett**, igaz, a „tétet” egyre jobban emelte, és az évek során egyre nagyobb csökkentést tartott kívánatosnak. 1999-ben még 290 fős országgyűlést képzelt el, 2005-ben már csak 250 főt, míg mostanra a 200 fő körüli számnál állt meg a licit. Mindez, mint utaltunk rá, igazodást jelent az állampolgárok alapvetően elitellenes attitűdjéhez, a politikai osztállyal szembeni ellenszenvhez, amely az évek során folyamatosan növekedett. **A vegyes rendszer megtartása is végig nagyjából következetesen érvényesített alapelv volt**, azonban a rendszeren belüli hangsúlyok folyamatosan változtak. Míg kezdetben a párt nem változtatott volna a jelenlegi arányokon, végül **egyértelműen a többségi irány felé tolódott a szisztéma.** A párt változó stratégiai helyzetével párhuzamosan alakult a Fidesz viszonya az egy-, illetve kétfordulós egyéni képviselőválasztás kérdésköréhez is. Míg 2005-ben a párt még egyértelműen elvetette az egyfordulós rendszert a másodlagos pártpreferenciák fontosságára hivatkozva, ez az érv mára teljesen eltűnt, és helyébe az olcsóbb és rövidebb kampány lépett fő érvként.

Válságkezelés és gazdaságpolitika

Ha az alkotmányozás a kormány első évének „legforróbb” témája volt, a gazdaságpolitika kétségkívül az a terület, amelyen a kormány a legkanyargósabb utat járta be az elmúlt másfél év folyamán. Ennélfogva ígéretes és realitások, tervek és megvalósulás közötti differencia tekintetében nem is feltétlenül a kampány jelenti a legérdekesebb összehasonlítási alapot. A mából visszatekintve úgy tűnik, Orbán Viktor és Matolcsy György valóban bízott benne, hogy az Európai Bizottság és a piacok tolerálni fogják a nemzetgazdasági miniszter alternatív közgazdasági szemléletéből fakadó gazdaságpolitikáját, amelynek alapja a deficitcél-vezérelt kormányzástól való elrugaszkodás és a költségvetési hiány elengedése mellett a pangó gazdaság állami költségekkel történő „felpörgetése” lett volna. Matolcsy Györgyről

korábbi tevékenységét és elméleti munkásságát ismerve tudható, hogy **őszinte ellenszenvvel tekint az általa „ortodoxnak” nevezett, a korlátozott állami szerepvállalásra épülő és a gazdaság teljesítőképességének korlátaira és az államháztartási egyensúlyra kínosan ügyelő, „tankönyvi” makrogazdasági szemléletre.** Ha őszinték akarunk lenni, nem lehet tudni, hogy pár évvel korábban, vagy akár csak a dél-európai adósságválság okozta pénzügyi pánikot megelőzően is ilyen szigorú lett volna a kormány ambiciózus gazdaságpolitikai kísérletezgetésével szembeni általános nemzetközi elutasítás. Tény azonban, hogy Matolcsy pár hónapig tartó tapogatózás után az Európai Bizottság kérlelhetetlen intésére igen hamar, **2010 nyarára kénytelen volt visszavonulót fújni, és a piacok megnyugtatására visszatérni a szigorú fiskális fegyelem útjára.**

A Széll Kálmán Terv⁵ komoly megszorításokat hozó csomópontja köré épülő gazdaságpolitikai szakasz azonban még mindig túl kísérletezőnek, kiszámíthatatlannak és agresszívnek bizonyult a Magyarország számára releváns gazdasági, pénzügyi és nemzetközi intézményi szereplői számára. A válság elmélyülése 2011 őszére megmutatta, hogy az egyszeri bevételnövelésre (a brutális különadókra, a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások felélésére stb.) épülő fenntarthatatlan egyensúlyjavítás csak pillanatnyi haladékot adott a jelek szerint „B-tervvel” nem készülő kabinet számára. **A „gazdasági szabadságharc” keretében elért IMF előtt való hirtelen fegyverletétel az azt követő újabb csörte ellenére is várhatóan minimálisra szűkíti a kormány kísérletező kedvének kiélésére felhasználható teret, és az államcsőd kivédése érdekében elkerülhetetlennek látszó új megállapodásért cserébe a lehető „legortodoxabb” eszközök rehabilitálására fog sor kerülni:** a bevételnövelő intézkedések helyett, illetve mellett a kemény kiadáscsökkentésre irányuló, fájdalmas átalakítások, ésszerűsítések végrehajtására. Vagyis pontosan arra a politikára, amelynek folyamatos ostromozása, „népirtónak”, nemzetellenesnek bélyegzése a Fidesz-KDNP kétharmados választási győzelméhez vezető hosszú utat kikövezte.

Bár Magyarország jövője szempontjából sokkal nagyobb jelentőséggel bírnak az imént vázlatosan összefoglalt kacskaringós út tanulságai és egyelőre bizonytalan folytatása, szintén nem érdemtelen számot vetni a kormányzó pártok ellenzékben, illetve a kampány során elhangzott ígéreteivel, illetve megvizsgálni ezek továbbélését, átalakulását vagy a napirendről történő lekerülését a ciklusból eddig eltelt idő kormányzati gyakorlatában. Az alábbiakban e kérdéskör legfontosabb témáit vesszük sorra.

Válságkezelés

A gazdasági válság begyűrűzésekor az akkori legnagyobb ellenzéki párt **azonnali adó- és járulékcsoökkentést, illetve ezzel összefüggésben a foglalkoztatás bővítését sürgette.** A Fidesz gazdaságpolitikájának központjában mindezek mellett erőteljes, az állami beruházások által vezérelt dinamikus gazdaságélénkítés állt, amely a költségvetési kiadások és az államháztartási hiány növekedésével járt volna. Mindemelllett a Fidesz-KDNP tiltakozott az olyan szerzett jogok elvétele ellen, mint például a tizenharmadik havi nyugdíj – vagyis egyszerre javasolt bevételecsökkentést

⁵ Elemzésünkben a kormányzati programok, illetve intézmények nevét minden esetben tulajdonnévként kezeltük, így azokat akkor is a róluk rendelkező jogforrások szerinti írásmód szerint közöljük, ha – mint a Széll Kálmán Terv, a Magyar Munka Terv vagy éppen a Nemzeti Erőforrás Minisztérium esetében – sértik a magyar helyesírás szabályait.

és kiadásnövelést, magyarul az államháztartási hiány és az államadósság növelését. Ezen elvek és célkitűzések közül azonban a kormányon eltöltött bő másfél év alatt lényegében csak a nagyarányú szja-csökkentés valósult meg. Ezzel vethető szembe az egészségbiztosítási járulék tavalyi emelése, a foglalkoztatás bővülésének a kormány megszorításai nyomán csak súlyosbodó befagyása, valamint a nagymértékű állami gazdaságélénkítés nyilvánvaló lehetetlensége.

Gazdaságélénkítés

A 2008-as válság begyűrűzésekkor a Fidesz **azért bírálta a kormányt, hogy miközben az európai országok növekedési programokat indítanak, addig a szocialisták a válságban egyetlen eszközként a megszorításhoz nyúlnak.** Az akkori legnagyobb ellenzéki párt úgy vélte, hogy szükség van a kis- és középvállalkozások támogatására, a kutatás-fejlesztés és az innovációs ipar prioritizálására. Ez a *Nemzeti Ügyek Politikája* vonatkozó pontjaiban is megjelent, amikor is a Matolcsy György által jegyzett gazdaságpolitikai fejezetben leszögezték, hogy *„nagyoknál és kicsiknél állandó innovációra van szükség, ehhez K+F stratégia és szervezet kell. Az Európai Parlament és Tanács határozataival összhangban ki kell dolgozni a gyenge kutatási kapacitással rendelkező kisvállalkozások pályázati rendszerét az innovatív kutatások és fejlesztések támogatására. Állami támogatást kell biztosítani a kisvállalkozások szellemi jogvédelméhez, különösen a külföldi szabadalomvédelmi bejelentéseket kell támogatni”.*

Kormányra kerülve ezek az elképzelések zárójelbe kerültek, és mintha a kormánypártok egészen, a távlati tervek szintjén is megfeledeztek volna róluk. Matolcsy György ugyan 2011. július elején még egységes és átfogó k+f+i stratégiáról beszélt, úgy tűnik, hogy ez leghamarabb az adótörvények hatályba lépésétől, vagyis csak idén kerülhet újra terítékre. Kérdéses az is, hogy képes lesz-e segíteni az innovációt, ha a kormány terveinek megfelelően a k+f kedvezmények jelentős része megszűnik.

A fentiekén kívül, mint említettük, **elmaradt a nagyarányú gazdaságélénkítés végrehajtása is,** holott ellenzékben a Fidesz még mintegy ezermilliárd forintos gazdaságélénkítésről beszélt, nem beszélve a gazdasági növekedés beindítására tervezett, 10 milliárd euróból álló csomagról, amelyet a párt akkoriban két 5 milliárd eurós részre osztva vetett volna be. Az egyik a kkv-k uniós forrásból történő támogatását, a másik pedig az adócsökkentés finanszírozását tartalmazta volna. Mindezekből azonban kormányra kerülve lényegében semmi sem valósult meg, ráadásul **a banki és a ágazati különadókkal a párt – a foglalkoztatás bővülése mellett – lényegében éppen a piacról érkező fejlesztési lehetőségeket blokkolja.** Nem nehéz megérteni, hogy ha a bankok nyeresége csökken, első körben igyekeznek kockázataikat csökkenteni, vagyis visszafogják a hitelezést, és annak érdekében, hogy forrásokhoz jussanak, elsősorban a betétlétesítést támogatják. Márpedig – a magyarok ezt legkésőbb Széchenyi óta tudják – a legtöbb beruházáshoz hitelekre van szükség, mivel kevés hazai vállalkozásnak áll rendelkezésre adott esetben többmilliárd szabadon felhasználható forint. De még, ha így lenne is, az innovációban, a fejlesztésben és a beruházásban élen járó telekommunikációs, energetikai, vagy éppen gyógyszercegeket szintén különadóval sújtotta a kabinet. Mindennek nyomán pedig, azon kívül, hogy a súlyos egyensúlyi gondokkal küzdő államra hárul a gazdaságélénkítés feladata, azzal is szembe kell nézni, hogy nem bővül a belső fogyasztás, ahogyan a piaci alapú (tehát nem a közmunkások által „korrigált”) foglalkoztatottság sem.

Foglalkoztatás-bővítés

Az azonnali és radikális adócsökkentés mellett **a kormány szinte egyetlen kézzel fogható gazdaságpolitikai választási ígérete, amelyet már ellenzékben is rendszeresen hangoztatott, az volt, hogy tíz év alatt egymillió új munkahelyet fog teremteni.** A teljes foglalkoztatottság elképzelése már 2006-ban megjelent a párt kommunikációjában, 2006-os választási programjukban pedig nem kevésbé grandiózus tervként négy év alatt 500 ezer legális munkahelyet akartak teremteni. Orbán Viktor 2008. június 12-én, a Fidesz politikai-közéleti évadzáró eseményén jelentette ki először, hogy az „új egyezség” keretében 10 év alatt egymillió legális új munkahelyet kell teremteni. Az ígérethez a párt végig következetes maradt, azonban a tettek azt mutatják, hogy a gyakorlatban nehezen valósul meg, amit a párt 2010-es választási programjában ígért: *„[e]gy milliárd új munkahely kell ahhoz, hogy fenntartható növekedés és egyensúly jellemezze a magyar gazdaságot. Az új munkahelyek jelentős részét felsőfokú végzettség nélküli emberek számára kell a vállalkozóknak létrehozniuk, hiszen közöttük sok a munkanélküli vagy az inaktív. Az ilyen típusú új munkahelyek döntő többsége három területen jöhet létre: az építőipar, a mezőgazdaság és a hazai turizmus képes tömegesen felszívni a ma nem foglalkoztatott munkaerőt. Ezért ezek az iparágak a vállalkozásfejlesztési politika kiemelt figyelmére számíthatnak.”*

Amint az látható, **szó sem volt arról, hogy a Fidesz-KDNP az egymillió új munkahelyet kizárólag a közmunkaprogram kiterjesztésével szeretne volna elérni, sőt a dokumentum arról írt, hogy azokat elsősorban piaci alapon kell létrehozni.** A *Nemzeti Ügyek Politikája* még arról szólt, hogy a munkahelyteremtésben a Fidesz-KDNP jelentős szerepet szán a Magyarországon működő, azaz nemcsak a kifejezetten magyar vállalkozásoknak. Ehhez képest a 2011 májusában készített Magyar Munka Terv szerint 2014-ig 300 ezer, 2015-ig pedig 400 ezer új munkahely jön létre (az eredeti tervek szerint még a ciklus végéig létrejött volna a 400 ezer új munkahely), amelyek nagy részét a számítások szerint a közmunkát végzők adták volna. Érdekességként érdemes megemlíteni, hogy a tervezet nem számolt azzal, hogy nagyobb gazdasági növekedés esetén a versenyszféra arányaiban több munkahelyet biztosítana. A választási ígéretben megjelölt három fő foglalkoztatási területből egyedül az építőipar maradt meg, míg a legújabb elképzelések szerint a feldolgozóiparban jöhet létre a legtöbb új munkahely a versenyszektoron belül. A területek módosítása nem véletlen, ahogyan az sem, hogy a kabinet már arra készül, hogy az ingatlanpiac csak mintegy 10 százalékban lesz képes hozzájárulni az új munkahelyekhez. Ennek oka, hogy a KSH adatai szerint az építőipar volumene 2011-ben 12 százalékkal volt kisebb, mint egy évvel korábban, a nagyberuházások szinte teljesen leálltak és a jövőbeni építkezésekre megkötött szerződések száma is 40 százalékkal kisebb, mint 2010-ben volt.

Mint azt már fentebb említettük, az eredeti szándék szerint még ebben a ciklusban 400 ezer új munkahely jött volna létre. **A Magyar Munka Terv szerint azonban 2014-ig már csak 300 ezer új állás létesülhet, míg a Nemzetgazdasági Minisztérium legújabbban erre a kormányzati ciklusra csak 200 ezer új munkahellyel számol.** Ez azért is meglepő lehet, mert Orbán Viktor 2008. december 19-én a Metropolnak még azt nyilatkozta, hogy *„az egymillió hiányzó munkahelyből egyébként már ma is létezik 350 ezer valahol a szürkegazdaságban – a magyar vállalkozások támogatásával és a bürokrácia visszaszorításával ezeket felszínre lehet hozni. Ugyanakkor ezeknek az intézkedéseknek radikális adócsökkentéssel kell párosulniuk – aminek a szükségességéről meg vagyok*

győződve, és ha felhatalmazást kapok rá, meg is fogom valósítani”. Ebből pedig 3 lehetőség következik. Vagy nincs annyi munkahely a feketegazdaságban, amennyit Orbán ellenzékben, nem ismertetett források alapján feltételezett; vagy volt ennyi, csak a 2008 vége óta eltelt idő alatt ezek a munkahelyek „kifehéredtek”; vagy pedig nem valósult meg a tervezett bürokráciacsökkentés, és a kormány nem képes úgy támogatni a vállalkozásokat, hogy azoknak megérje felszínre hozni ezt a 350 ezer munkahelyet.

Gazdaságpolitika

Az IMF-hitel

A Fidesz a 2010-es országgyűlési választások előtt következetesen elítélte az IMF-fel való kormányzati együttműködést, amelyet Orbán Viktor a gazdasági függetlenség elvesztéseként minősített. **A hajlíthatatlan álláspont azonban már a kampány idején puhulni látszott, amikor is a sajtóhírek arról szóltak, hogy a kormány megállapodást tervez a Nemzetközi Valutaalappal.** A második Orbán-kormány megalakulása után ezek a találgatások egyre inkább konkretizálódni látszottak. 2010. június 30-án Szapáry György jelenlegi washingtoni nagykövet, Orbán Viktor akkori gazdasági tanácsadója a FigyelőNetnek-nek a következőképpen nyilatkozott: *„[a] terv, hogy a megállapodást, ami október végén járna le (A 2008-ban felvett hitelt 2010 októberéig folyósította az IMF és az Európai Unió – MPI), meghosszabbítjuk két hónappal, december végéig. Elképzelések már vannak arról – tárgyalások viszont még nincsenek –, hogy 2011-re kötnénk egy elővigyázatossági hitelmegállapodást. Ez azt jelenti, hogy nincs szándéka a kormánynak lehívni a pénzt, mert a magyar állam fizetőképes, de egy ilyen elővigyázatossági megállapodás erősítené a piacok bizalmát, ami megjelenhet alacsonyabb kockázati felárakban, azaz a magyar állam olcsóbban juthatna kölcsönhöz a külföldi piacokon. Csak akkor hívnánk le a pénzt, ha valami olyasmi történne a nemzetközi piacokon, ami miatt a magyar állam nehezen tudna ott kölcsönhöz jutni. Ez egy megszokott formája a Nemzetközi Valutaalap különböző megállapodásainak”.* Néhány nappal később Matolcsy György már ennél is konkrétabban fogalmazott, amikor is július 2-án a Reutersnek azt nyilatkozta, hogy az úgynevezett elővigyázatossági készenléti hitelkereten, egy mintegy 10-20 milliárd eurós nagyságrendű hitelcsomagban gondolkodik 2011–2012-re a kormány.

Az előzmények tehát azt sugallták, hogy a kormány kész megállapodni a Nemzetközi Valutaalappal a szervezet 2010. július 6-i látogatásán. A 2010. július 13-án megkezdődött hivatalos tárgyalások során azonban feszült viszony alakult ki a felek között, az IMF delegációja ugyanis nehezményezte, hogy a kormány lényegében kész tények elé állította számos kérdésben, mindenekelőtt az akkor formálódó bankadó ügyében. **Ennek az lett a következménye, hogy 2010. július 17-ére megszakadtak a tárgyalások, az Európai Unió és a Valutaalap képviselői idő előtt távoztak Magyarországról.** Matolcsy György ezt még akkor is úgy kommentálta közleményében, hogy a kabinet kész folytatni a tárgyalásokat a nemzetközi szervezetekkel. 5 nappal később, 2010. július 22-én azonban teljes kommunikációs fordulat állt be. **Matolcsy ekkor már arról beszélt, hogy az ország megindult a pénzügyi függetlenség felé, és ekkor vette kezdetét az IMF éles, „szabadságharcos” bírálata is.** A kormány azért kritizálta a szervezetet, amiért az úgymond „elnézte” a 2010-es költségvetést, mivel nem vette észre, hogy mintegy 280 milliárd forintos többlethiány van benne. Ugyanezen a

napon Orbán Viktor is kijelentette, nincs szükség arra, hogy hazánk új megállapodást kössön a Nemzetközi Valutaalappal.

Az IMF-fel szembeni következetes elutasító álláspont, a tárgyalások megszakadását gazdasági szabadságharcként értékelő retorika egészen 2011 novemberéig hajlíthatatlanul meghatározta a kormányzati kommunikációt. Mint emlékeztet, Matolcsy György a Heti Válasznak október 26-i interjújában még úgy fogalmazott, hogy az IMF-hez való visszatérés a gyengeség egyértelmű jele lenne. Sőt, nem sokkal később, november 14-én, parlamenti felszólalásában már egyenesen azt mondta, hogy „*az IMF ellen hangoljuk a gazdaságpolitikát*”. Szintén november 14-én nyilatkozta Szijjártó Péter az *MTV Ma Reggel* című műsorában azt, hogy 2010-ben úgy döntöttek, hiteles, átlátható gazdaságpolitikával Magyarország képes lesz magát a pénzpiacokról finanszírozni. De még Orbán Viktor is arról beszélt a London School of Economics-on tartott november 10-i előadásán, hogy az IMF helyett a piaci finanszírozást választják, ami kockázatos, de helyes döntés volt, ahogyan azt szerinte az elmúlt egy év is bizonyította.

E határozott kijelentések után november 17-én (a több hitelminősítő által Magyarországgal szemben foganatosítandó leminősítések hírére) hidegzuhanyként jelent meg a Nemzetgazdasági Minisztérium közleménye, hogy „*az IMF szokásos éves gazdaságpolitikai konzultációjának keretében megkezdjük a tárgyalásokat egy új típusú együttműködésről*”. **Ez a korábbi, az IMF-fel szemben már ellenzékben felépített retorika ismételt 180 fokos fordulatát jelentette, amellyel a kabinet lényegében ugyanoda tért vissza, ahonnan másfél évvel korábban elindult, csak lényegesen rosszabb alkupozícióban.** Mindeközben a hivatalos kommunikáció szerint egyáltalán nem lesz szükség az eddigi gazdaságpolitika feladására, csupán kisebb korrekciókat kell végrehajtani. Ennek részben ellentmond Cséfalvay Zoltán november 27-én a Reutersnek adott interjúja, amelyben az államtitkár miniszterénél jóval nagyobb kompromisszumkészségről tett tanúbizonyságot. **Hangsúlyozta, hogy bármilyen témához, így a bankadóhoz, vagy a végtörlesztés ügyéhez is hajlandóak hozzányúlni.** A kabinet azonban továbbra is tartja magát ahhoz az elképzeléshez, hogy az IMF-megállapodásra azért van szükség, hogy annak segítségével az ország beindíthassa a növekedését. Ugyanakkor 2011. december 7-én Matolcsy György már nem arról beszélt, hogy az IMF a növekedés miatt kell az országnak, hanem azért, hogy egyfajta védőhálót adjon. Bár az előzetes tárgyalások – ezúttal elsősorban az új jegybanktvérvény miatt – ismét megszakadtak, az elemzők többsége úgy véli, hogy a kormány, ha el akarja kerülni az államcsődöt, nem kerülheti el a Valutaalap előtti teljes kapitulációt – ez pedig, mint már szóltunk róla, egyben a nagyon is ortodox közgazdaságtan előtti fegyverletételt, vagyis a kabinet gazdaságpolitikai retorikájának és gyakorlatának makroszintű fordulatát is jelenti majd.

Egyéb gazdasági elképzelések

A kormány számos gazdasági elképzelését taglaltuk már (foglalkoztatáspolitikai tervek, IMF-megállapodás stb.), vagy taglaljuk a későbbiekben (adóelképzelések), azonban érdemes kitérni a Fidesz-KDNP további, korábban képviselt gazdasági elképzeléseire is. A *Nemzeti Ügyek Politikája* egyik vállalt ígérete az volt, hogy **egyszerűbb és teljesíthetőbb feltételeket alkotnak a vállalkozások számára, melynek részét képezi a bürokráciacsökkentés, az egyszerűsített adózási formák szélesítése.** Mindezek mellett a pártszövetség ráadásul azt is vállalta, hogy ezekre az egyszerűsítésekre intézményi garanciát ad.

Ehhez képest ma már tudható, hogy az eva kulcsának megemlése miatt számos vállalkozó kénytelen búcsút inteni az egyszerűbb adózásnak. De **az adóegyszerűsítés sem nevezhető minden kétséget kizáróan megvalósultnak**, annak ellenére, hogy ez volt a Fidesz-KDNP másik fontos ígérete az adócsökkentés mellett. A 2012-es adótörvények meghozatalakor, mint láthattuk, az utolsó pillanatig születtek új adónemek, eközben régiakat módosítottak, így **bár kormányra kerülve a párt valóban eltörölt 10 kisadót, másfelől annyi újat vezetett be (a balestei adót, az ebadót, az egészségügyi termékdíjat stb.), ami miatt mostanra már több adó létezik, mint a kormányváltás előtt.** Ráadásul a cégautó-adó és a vállalkozók egészségügyi járulékának emelkedése szintén a vállalkozói terhes csökkentése ellen hat.

Az áfa kapcsán szintén ellentmondások fedezhetők fel a kormány kommunikációja és tettei között. Gyurcsány Ferenc 2009. február 16-i évértékelőjére reagálva Semjén Zsolt hívta fel arra a figyelmet, hogy egyetért az akkori miniszterelnök szavaival, miszerint az áfa a szegények adója. Ennek emelését ellenzékben a Fidesz rendre élesen elutasította, sőt bizonyos alapvető élelmiszerek áfáját 5 százalékos kedvezményes kulccsal adóztatta volna csak. A Bajnai-kormány által 2009 közepén végrehajtott 5 százalékos áfaemelésre reagálva számos mai kormányzati, illetve kormányközeli politikus élesen tiltakozott, Szijjártó Pétertől és Varga Mihálytól kezdve, Kósa Lajoson keresztül, Cser-Palkovics Andrásig és Soltész Miklósig. Varga Mihály 2009 májusában egyenesen úgy fogalmazott az MTI-nek, hogy egyedül olyan adóváltozásokat tudna elfogadni, amelyek radikálisan csökkentenék az adó- és járulékterheket. Ehhez képest idén **2 százalékponttal, 25-ről 27 százalékra emelkedik az áfa általános kulcsa, míg az alapvető élelmiszerek áfája a Fidesz hatalomra kerülése után sem csökkent 5 százalékra.** Sőt, a népegészségügyi termékdíjnak köszönhetően azoknak a termékeknek az ára növekszik leginkább, amelyeket a kisebb jövedelemmel rendelkezők fogyasztanak.

A választási program mindezek mellett új gazdasági kapcsolatokról is említést tett, aminek kapcsán érdemes megvizsgálni, miként változtatta meg a kormány Magyarország viszonyát a nyugati és a mára már annál sokkal népszerűbbé vált keleti (elsősorban kínai) piacokhoz. Orbán Viktor 2007. november 17-én, a Magyar Hírlapnak adott interjújában még inkább a nyugati nyitás híve volt, ugyanis kiemelte, hogy *„Magyarországon az emberek megtanulták, hogy – bár nem könnyű az élet a nyugat-európai és általában a nyugati államok közösségében, mindenért meg kell harcolni, de – Nyugaton van keresnivalónk. Keleten semmi keresnivalónk sincs. Ezért a Kelet vagy Nyugat kérdésére a magyarok túlnyomó többsége azt a választ adja: Nyugat”.* 2010-es évértékelő beszédében azonban már az ázsiai piacok mellett foglalt állást, amikor hangsúlyozta, hogy *„Ázsia jelentősége és súlya feltartóztathatatlanul nő. Néhány hete Kína lett a világ legnagyobb exportőre. A globalizáció korábbi fő iránya megfordult, immáron Kelet a fő haszonélvezője. Magyarországnak is tudnia kell, hogy bár európai uniós tagországgént nyugati zászló alatt hajózik, a világgazdaságban ma keleti szél fúj”.* A megváltozott kommunikációt további érvekkel támasztotta alá Becsey Zsolt külgazdaságért felelős államtitkár az ITD Hungary Zrt., a Joint Venture Szövetség, és a Magyar Külgazdasági Szövetség 2010. június 24-én tartott „Fókuszban Ázsia” című rendezvényén. Ahogyan beszédében fogalmazott: *„Magyarország egyszerre Európa része, és a Kelet határa, ezért élnünk kell mindkét gazdasági övezet előnyeivel! Megőrizve az Európai Unió tagjaként élvezett előnyeinket, nyitnunk kell Kelet felé! Rá kell kapcsolnunk a*

magyar exportgazdaságot Kína, Oroszország, India és a többi kelet-ázsiai gazdaság dinamikus fejlődésére!”

Az ígéretek és állásfoglalások mellett értelemszerűen a magyar gazdaságot érintő külső hatásokhoz való viszony is mutat eltérést az ellenzéki évekhez képest. **Egészen más a megítélése például a hitelminősítők döntéseinek.** 2008. március 18-án Szijjártó Péter az InfoRádióknak úgy nyilatkozott, hogy a Standard & Poor's a kormány rossz megítélése miatt rontotta le az ország adósságkockázati besorolását. A párt akkor szóvivője méltatta a jelentést, amely a leminősítés okai között az adócsökkentési tervek hibás időzítését, az előzetesen vártnál gyengébben teljesítő gazdaságot, és az egyértelmű stabilizációs lépések hiányát említette. Ehhez képest **a kabinet a 2011. novemberi Moody's leminősítése kapcsán már egyértelmű spekulációs támadásokat látott és látta azóta is, holott az okok most is kísértetiesen hasonlítanak a három évvel korábbiakra.** (Külön elemzés tárgya lehetne persze az is, hogyan változott az elmúlt időszakban ennek megfelelően a korábban kormányon lévő MSZP kommunikációja is.)

Érdekes hasonlóságot fedezhetünk fel akkor is, ha megnézzük, hogy miben látta például Varga Mihály 2005-ben az akkori gazdasági problémák mibenlétét. A Miniszterelnökség mostani államtitkára, egykori pénzügyminiszter 2005-ben úgy vélte, a problémák mögött egyértelműen az áll, hogy **a kabinet döntései nem naprakészek, nem reagálnak a mindenkori helyzetre, a kormány pedig gyakran éppen csak sodródik az árral, vagy éppen kísérletezget.** Azt is kifogásolta, hogy 2002 és 2005 között semmi sem történt a költségvetés kiadási oldalán, az egyensúlyt, több mint 30 adóemeléssel oldotta meg a kormány, ami jelentősen rontotta az ország versenyképességét. Talán nem kell külön felhívni rá a figyelmet, hogy épp ez az irányvonal jellemzi a jelenlegi kabinetet is, miközben a döntések jelentős része szintén kísérletező, új keletű megoldás, amelyek mögött nem látható egységes koncepció, sokkal inkább a napról napra változó helyzethez igazított rögtönzés.

Az adórendszer

A Fidesz kommunikációjában az adó- és járuléksökkentés követelése az ellenzéki évek alatt szinte folyamatosan együtt szerepelt (Varga Mihály például 2009. április 20-án a *Szólás szabadsága* című műsorban sürgette az adó- és járuléksökkentést), majd **a 2010-es országgyűlési választáshoz közeledve egyre inkább csak az adócsökkentés igénye maradt meg.** Érdemes visszaemlékezni rá, hogy bár az első Orbán-kormány idején nem valósult meg átfogós adó- és járuléksökkentés, a járulékok szintje valóban 39%-ról 29%-ra csökkent. Az adóreform esetében ugyanakkor nem történt más, minthogy az adókulcsok számát megkezdték, és háromkulcsos (20, 30, 40 százalék) lett az adórendszer. Bár az alsó, 20 százalékos adókulcs összeghatára évi 250 ezer forintról 600 ezer forintra emelkedett, lényegében csak azok adóztak ekkora mértékkel, akik a 2002-re 50 ezer forintra emelt minimálbérnél nem kerestek többet. Mindeközben a legfelső adókulcs alsó határa csak minimálisan emelkedett, így 40 százalékos szja-t fizetett mindenki, aki havi 100 ezer forintnál többet keresett. **Az adóterhelés tehát már ekkor magas volt, de tény, hogy ezeket különböző családi kedvezményekkel igyekezett enyhíteni az akkori kabinet.**

Az fent hangoztatott igények azonban megmaradtak, és **a Fidesz már a 2006-os választási programban radikális adó- és járuléksökkentést ígért.** Az előbbi

kapcsán egy 13 százalékos, egy 19 százalékos és egy 20 százalékos kulcsot emlegettek, míg a járulécsökkentés esetében 29-ről 19 százalékra mérsékeltek volna azokat, amitől a Fidesz a szürkegazdaság kifehéredését várta. A családbarát adózásra vonatkozó igény szintén megjelent. A 2007-es *Erős Magyarország* címet viselő programjában a párt már csak elviselhető mértékű adókulcsokról beszélt, hangsúlyozottan többes számban, miközben az adó- és járulécsökkentés mértékét nem határozták meg, ahogyan a későbbiekben sem. A gazdasági válság begyűrűzése után is megmaradt, sőt hangsúlyosabbá vált az adócsökkentés igénye. Az akkori legnagyobb ellenzéki párt úgy érvelt, hogy ha a kormány nem hajt végre azonnali és radikális adócsökkentést, a világpiacon súlyos reálgazdasági válságba csaphat át.

A kívánt adócsökkentés forrásának megjelölésében igen nagyvonalú volt az akkor ellenzékben ülő Fidesz. Orbán Viktor a Nemzeti Csúcson az alább felsorolt tételéből látta finanszírozhatónak a bevételkiesést. Mindenekelőtt felhívta a figyelmet arra, hogy 400 milliárd forintos megtakarítást jelentene csak az, ha nem a szocialisták kormányoznának, mivel emiatt Magyarország csak magasabb kamatokra kap hitelt. A korrupció visszaszorításából 700 milliárd forintos megtakarítást remélt, és úgy vélte, hogy ha mindehhez hozzáteszük az adminisztráció és a bürokrácia csökkentését, **7 százalékos gazdasági növekedés érhető el három év alatt, ami mintegy 200 milliárd forintos pluszbevételt jelentene évente az országnak.** Ha mindezen tégeket összeadjuk, azt láthatjuk, hogy a Fidesz úgy vélte, hogy lényegében a kormányváltással önmagában is megtakarítható 1300 milliárd forint. Ha ez valóban így lett volna, az egykulcsos adó bevezetéséhez nem lett volna szükség különadókra, de még a vélt magasabb költségvetési hiány is könnyedén kigazdálkodható lett volna. Ugyanakkor jól látszik, hogy **a kormányváltás önmagában nem idézte elő a körvonalazott 400 milliárd forintos megtakarítást, sőt 2011. november 25-ére már 9 százalékos hozamra is lehetett állampapírt vásárolni, amely szám az idei év első napjaiban a legtávolabbi lejáratok esetében már 10,5 százalék fölé kúszott, és elemzők középtávon nem tartják kizártnak a 12-13 százalékot sem. a CDS-felár pedig 2010 tavasza óta több mint a duplájára növekedett.** Ráadásul a korrupció visszaszorításából várt 700 milliárd forintot sem sikerült kigazdálkodni.

2009 márciusában Orbán Viktor egyenesen úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nincsen szükség kiadáscsökkentésre az adócsökkentéshez, mivel az alacsonyabb adókulcs majd magasabb bevételt hoz azáltal, hogy többen kezdenek el adózni. Ezt az InfoRádió *Aréna* című műsorának március 10-i adásában is megerősítette, amikor kijelentette, hogy **„hát mindig elmondom, hogy az adócsökkentés az bevételt hoz, nem bevételt visz, csak ezzel nem értenek egyet.”**

A Fidesz tehát a 2010-es országgyűlési választásig azt hangsúlyozta, hogy lehetséges nagyarányú adócsökkentés különösebb, „az embereknek fájó” kiadáscsökkentés nélkül. (Ez alól csak a párt európai parlamenti választási programja jelentett kivételt, amiben leírták: **„[a] gazdaság dinamizálása és a kifehérités ösztönzése céljából szükséges adó- és járulécsökkentést kiadáscsökkentéssel párosítva kell kivitelezni, csak így lehet ugyanis a hiányt mérsékelni és az adócsökkentést tartóssá tenni.”**) A választási kampányra azonban a nagyarányú jelzöt már el lehetett hagyni a Fidesz elképzeléseiből. A párt ekkor már négy- és hatéves adócsökkentési tervről beszélt (a Fidesz elnöke ekkor kifejtette, hogy a vállalkozások adóterheit négy év alatt, a lakosság terhelését hat év alatt a régiós versenytársaink szintjére, vagy az alá csökkentik), ami jelentős változás ahhoz képest, hogy Orbán Viktor **2009. november 10-én, tehát nem sokkal a „hivatalos” kampány**

kezdele előtt az ATV *Egyenes beszéd* című műsorában még egyértelműen kijelentette, hogy egyszeri és nagyarányú adócsökkentés lesz, ha a Fidesz kerül kormányra. A 2010-es választási programból viszont már az adócsökkentés szó is hiányzott, mindössze annyi szerepelt benne, hogy egyszerűsíteni kell az adórendszert.

A Fidesz tehát ellenzékben még egyszeri és radikális adócsökkentést követelt, majd a 2010-es országgyűlési választási kampányra eljutott oda, hogy egy fokozatos adócsökkentési ciklust vizionált. **A kormányra kerülése után bevezetett egykulcsos adó tekintetében azonban, ha lehet, még nagyobb kanyarokat írt le a nagyobb kormánypárt.** Az MTI a következőképpen tudósított Orbán Viktor előadásáról az Amerikai Kereskedelmi Kamara 2005. június 8-i fórumáról. „Az egységes adókulcsról Orbán Viktor úgy fogalmazott: *figyelembe véve néhány környező ország – Románia és Szlovákia gyakorlatát – nehéz lenne azt nem bevezetni.*” A Fidesz elnöke az InfoRádióknak nem sokkal később, 2005. június 13-án arra a kérdésre, hogy mekkora lenne az a bizonyos egy kulcs, a következőképpen válaszolt: „*[a] szlovákoknál alább semmiképpen sem szabadna adni, de még talán túltehetünk azon is egy-két százalékkal.*” Ehhez képest 2005 szeptemberére lényegesen megváltozott a párt álláspontja. A Heti Válasz 2005. szeptember 22-i számában arra a kérdésre, hogy „*[k]orábban azt nyilatkozta, nem híve az egykulcsos rendszernek*” úgy válaszolt, hogy „*ma is így tartom. Az egykulcsos rendszer továbbvinné a mai adórendszer legnagyobb hibáját. Bünteti a családokat, csak azt nézi, ki, mennyit keres, azt nem, hány ember él meg belőle.*” 2008-ra az egykulcsos adót lényegében már csak az SZDSZ és az MDF támogatta, így nem meglepő, hogy Kósa Lajos azt a legdurvább populista javaslatok egyikének nevezte. Sőt, Orbán Viktor a TV2 *Tények* című műsorának február 9-i adásában egyenesen úgy nyilatkozott, hogy „*ha az adórendszer nem veszi figyelembe, hogy a megkeresett összegből hányan élnek, hány embert tartanak el, akkor az sohasem lesz igazságos. Ebből következik, hogy nem lehet egy kulcs, több kategóriának kell lennie.*” Ehhez képest a kormány tavalyi egyik első intézkedése volt az egykulcsos, úgynevezett családi adózás bevezetése, amelyet azóta is az új gazdaság- és társadalompolitika egyik kulcselemeként jelenik meg a kabinet kommunikációjában.

Oktatás

Az oktatás a kormány politikájának azon területe, amelyen az első igazán érdemi lépések csupán 2011 végén, a köznevelési és felsőoktatási törvénytervezet vitájával és december 20-ai, illetve 23-ai elfogadásával történnék. Ismert, hogy a kormánypártokon belül már 2010-ben – elsősorban Hoffmann Rózsa és Pokorni Zoltán között – komoly feszültségeket szülő és előbbi tekintélyét jelentősen aláásó kormányzati tervek egészen decemberig nem tudtak jogszabályként véglegesülni, hiszen az államtitkár több ízben kényszerült koncepciói átdolgozására, amelyek, bár 2011 novemberében sikerült törvénytervezetként benyújtani őket, még így is sokáig ki voltak téve a kormánypárti frakciók módosító hevületének.

Bizonyos értelemben a kabinet mentségére szolgál azonban, hogy a később kormányprogrammá emelt választási program korántsem dicsekedhetett az oktatással kapcsolatos szakpolitikai elképzelések markáns megjelenítésével – már csak azért sem, mert nem is kapott önálló fejezetet. Túl sokat a szövegben elszórt, az ágazatra vonatkozó megjegyzésekből sem tudhatott meg az érdeklődő választópolgár. **Orbán Viktor a program előszavában olyan oktatási rendszert ígért, „amely megfelel a magas nyugati normáknak és a gazdaság**

elvárásainak”. Matolcsy György a gazdaságról szóló fejezetben szintén versenyképes oktatást ígért, amelynek megteremtését elsősorban a szakképzés átalakításától és az „elméleti ismeretek” oktatásának mérséklésétől és a központilag kialakított vállalkozásoktatás szakközépiskolákban való meghonosításától remélte. Pesti Imre az egészségügyi oktatást kívánta „új alapokra helyezni”, míg Soltész Miklós nagyon helyesen az oktatási rendszer minden szintjét alkalmassá kívánta tenni fogyatékossgal élő honfitársaink sajátos igényeinek kielégítésére. A későbbi szociális, család- és ifjúságügyért felelős államtitkár ezenkívül, amellet, hogy az általa jegyzett fejezetben ígéretet tett a mindennapos testnevelés bevezetésére a közoktatásban, fontosnak tartotta hangsúlyozni az oktatás kiemelt jelentőségét „a társadalmi szolidaritás, az egyenlőtlenségek kiegyenlítésében”, hiszen „[a] tenniakarás és a tisztas munká, a tudás és a művelt fő érték, ezért az iskola feladata az, hogy ezek kibontakoztatására lehetőséget biztosítson mindenki számára”. Éppen ezért **célul tűzte ki, hogy az oktatás mindent megtegyen a legszegényebb sorban élők leszakadásának megakadályozása érdekében, külön kiemelve a tanulásnak a romák integrációjában játszott szerepét.**

A fenti ígéretek egy részének teljesítését nehéz számon kérni. A „magas nyugati normáknak” és „a gazdaság elvárásainak” megfelelő oktatási rendszer a kormány értelmezésében az eddigiek alapján **a szakképzési rendszernek a főként a Fidesz-KDNP-vel hagyományosan jó kapcsolatot ápoló Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elvárásai szerinti átalakítását (a duális szakképzés bevezetését), valamint a munkajogi szabályozás „rugalmasabbá” tételét, vagyis a munkaadók pozícióinak erősítését és a munkavállalók érdekérvényesítési képességének csökkentését jelentheti.** Ezek a célkitűzések beépültek a szakképzési törvény, illetve a Munka Törvénykönyve parlament elé került, majd december 20-án és 23-án elfogadott tervezetbe. Az egészségügyi oktatás „új alapokra helyezésének” nehezen megfejthető ígéretének beváltásának egyelőre nemigen láthatjuk jelét, a fogyatékkal élők érdekeinek fokozottabb érvényesítése pedig szintén lekerült a napirendről.

A programnak az oktatás esélykiegyenlítő funkciójára vonatkozó víziói, amelyek további, a kampányban felmerülő megnyilatkozásokhoz kapcsolódnak, bővebb kifejtést igényelnek. A választási küzdelem hevében további nyilatkozatok láttak napvilágot olyan kérdésekről, mint az iskolabezárások problematikája, illetve nem kerülhető meg például a kormánypártoknak a felsőoktatási tandíjhoz való korábbi hozzáállása és a legújabb fejlemények közötti ellentmondások kérdése sem. Ezeket alább tárgyaljuk részletesebben.

Az iskolabezárásokról

Az Oktatáspolitikai Elemzések Központjának *Kistelepülések kisiskolái* című tanulmánya már 2006-ban helyesen állapította meg, hogy az iskolák bezárásának egyébként komplex szakpolitikai problémája a napi politikai csatározások túlegyszerűsítő és szakmaiatlan értelmezéseinek áldozatává vált. Márpedig a szocialista-szabaddemokrata, majd a kisebbségi szocialista kormányok bőséges témát szolgáltattak az erről szóló vitáknak, hiszen – a tanulók egyre csökkenő számára, a helyenként szélsőségesen ingadozó oktatási minőségre és az ebből fakadó esélykülönbségekre, illetve az ésszerűtlenül szétaprózott finanszírozásra hivatkozva – abban a bizonyos „8 évben” (és azon belül is különösen a 2005 utáni időszakban) több száz település veszítette el saját oktatási intézményeit. **Az ellenzéki évek alatt a Fidesz-KDNP „nehézsúlyú” politikusai végig nagy hévvel támadták az akkori kormányok intézmény-összevonási, illetve –bezárási gyakorlatát,**

egészen egyszerűen az oktatás lepusztításának, „falurombolásnak” és legalábbis feleslegesnek minősítve azt. Az akkori álláspont szerint a kistelepülések iskolái nemcsak a földrajzi esélykülönbségek kiegyenlítését, de a helyi közösségek fennmaradását és a kistelepülések fejlődését szolgálják, az intézmények működtetésének a rövidtávú gazdasági racionalitás szempontjából alakított szemlélete pedig a humán- és tudástőke felbecsülhetetlen gazdasági és nemzetstratégiai hasznának tökéletes félreértéséről tanúskodik.

De a kritika mellett egészen konkrét ígéretek is elhangzottak a témával kapcsolatban. Hogy csak a válság Magyarországra gyűrűzése utáni időszakból hozunk példákat: **Orbán Viktor 2009 szeptemberében, a HírTv *Péntek8* című műsorában a leghatározottabb ígéretet tette arra, hogy „a legkisebb településen is lesz iskola, vagy legalább alsó tagozat”.** Hogy nem csupán hirtelen felindultságból elejtett túlzásról volt szó, azt Szijjártó Péter, akkor még a Fidesz elnöki stábjának vezetője erősítette meg ugyanezen év október 4-én az MTI-nek nyilatkozva. A *Nemzeti Ügyek Politikája* nem foglalkozott kimondottan az iskolabezárások kérdésével, ennek ellenére a választások közeledtével sem ritkultak a témába vágó ígéretek. A Fidesz oktatáspolitikájának „arca”, Pokorni Zoltán például 2010. január 22-én Orosházán tiltakozott az iskolabezárások ellen, és ígéretet tett arra, hogy kormányra kerülése esetén pártja „megakadályozza” az újabb iskolabezárásokat.

A választási győzelem után a kétharmados felhatalmazást kapott pártszövetség és a kormány egy darabig nem adott alább a tettekre készségből. Réthelyi Miklós még miniszterjelöltként, a parlament oktatási bizottság előtt 2010 májusának végén lezajlott meghallgatásán is külön kiemelte, hogy **a kistelepüléseken végrehajtott intézménybezárások felülvizsgálatát és a lehető legtöbb iskola újbóli megnyitását saját szívügyének tekinti.** A méltányosság kedvéért érdemes megjegyezni: ekkor még nem volt magától értetődő, hogy az oktatáspolitikai a korábbi évekhez hasonlóan ezután is a fiskális szigor megfellebbezhetetlen szempontjainak alárendelt helyzetben kénytelen vegetálni. Hiszen 2010 nyaráig a kormány retorikája a költségvetési hiány növelésének lehetőségére alapozta vízióit, amelyekbe – e stratégia sikere esetén – alkalmasint a bezárt oktatási intézmények „reanimálása” is beleférhetett volna. Az Európai Bizottság határozott tiltó jelzése és a kormány költségvetési politikájának ezt követő fordulata azonban hamar láthatóvá tette az ilyen irányú remények megghiúsulását.

A tavalyi év eleje súlyos csalódást hozott azok számára, akik a bezárt iskolák felélesztésében bíztak. Bár júliusban Hoffmann Rózsa oktatásért felelős államtitkár sajtótájékoztatóján jelentette be, hogy négy, korábban bezárt kistérségi iskolát készülnek újra megnyitni, a hír fényét veszítette az akkor már megkezdődött országos iskolabezárási hullám híreinek árnyékában. Valójában már a 2010 szeptemberében induló tanév is négy intézmény jogutód nélküli megszűnését hozta, 2011 tavaszán azonban több tucat fővárosi és vidéki általános iskola, illetve gimnázium felszámolása, illetve összevonása került napirendre. **Nyíregyháza, Szombathely, Kaposvár, Érd, Bonyhád, és számos további település mellett a főváros több kerületében hónapokig az érintett szülők és pedagógusok demonstrációi hívták fel a figyelmet az iskolabezárási hullámra.** A fenntartó önkormányzatok a csökkenő diáklétszámra és a finanszírozáshoz szükséges források szűkösségére hivatkoztak, ám a tiltakozók így sem mulasztották el emlékeztetni a kormánypártokat a kampányban tett ígéreteikre, már csak azért sem, mert utóbbiak ellenzékben ugyanilyen hevesen emelték fel szavukat az ilyen érvek ellen.

Az új köznevelési törvény, illetve egy ahhoz készült és a sajtóban kiszivárgott kormányzati háttéranyag szerint azonban 2011 csak a nyitány volt. Az fn.hir24.hu által közzétett, 40 oldalas dokumentum számításai szerint **a kisiskolák nagy részére a bezárás vár: 663 feladatellátási helyet fognak megszüntetni, aminek következtében mintegy 50 ezer tanuló helyeznek át más intézménybe, és mintegy 3 ezer tanárt bocsátanak el.** Bár Hoffmann úy nyilatkozott, hogy nem tud ilyen számításokról, és tagadta, hogy a tervezett változásokból intézménybezárások és elbocsátások következnenek, később az [origo] internetes hírportál is hasonló értesületeket szerzett, hozzátéve, hogy a szóban forgó kalkulációkat a Nemzetgazdasági Minisztérium végezte el a köznevelési törvény tervezetéhez. Az információ hitelességét csak a jövő döntheti el, az eddigi tapasztalatok, az intézmények állami kézbe vétele és a szigorú költségvetési kényszer azonban mindenképpen valószínűtlenné teszi, hogy 2011-gyel véget érjen az oktatási intézmények számának karcsúsítása.

Az oktatás szerepe az esélyegyenlőség megteremtésében és a romaintegrációban

Bár a Fidesz-KDNP ellenzéki, illetve kampányretorikájában, mint említettük, az oktatás a társadalmi esélykülönbségek csökkentésének kulcsfontosságú elemeként jelent meg, a kormányzati ciklus eddigi oktatáspolitikája, különösen pedig a köznevelésről szóló törvény tervezete a legtöbb oktatási szakértő értelmezésében éppenséggel **növelni fogja a hátrányos helyzetű (elsősorban a leszakadó térségekből jövő, alacsony jövedelmű, illetve roma családból származó) tanulók esélyhátrányait.**

A legtöbb kritika persze a tankötelezettség korhatárának csökkentését érte. Bár a Széll Kálmán Tervben megjelölt 15 éves határ a köznevelési törvényben végül 16 évre nőtt, a változtatás így is az oktatás elitista jellegét erősíti, hiszen a 16 éves diákoknak a szakképzés, illetve a munka világába való terelése lényegében a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatásának feladását jelenti. A tankötelezettség ugyanis nemcsak a szülőket kötelezi gyermekük taníttatására, de az intézményeket is arra, hogy biztosítsák a tanuló oktatáshoz való jogát. Magyarul, a korhatár leszállítása, amellet, hogy lehetővé teszi a 16 évesek tanulmányainak megszakítását és munkába állásukat, az iskoláknak is megengedi, hogy kirekesszék az oktatásból a gyengébb képességű vagy máshonnan eltanácsolt diákokat. **Mindennek szelektációs hatását csak erősíti az alsó tagozatos buktatás lehetőségének visszaállítása,** amely amellet, hogy már az első osztálytól felerősítheti a tanulók eltérő szociális, illetve családi háttérből eredő különbségeket, ahhoz is hozzájárulhat, hogy a felső tankötelezettségi korhatárt elérők akár a nyolc általános elvégzése előtt kikerüljenek az oktatásból. Ez a szakképzés felé terelt társaikhoz képest is szélsőségesen rontja, gyakorlatilag lenullázza későbbi munkaerő-piaci versenyelőnyeiket. A tankötelezettségi korhatár leszállításának üzenete röviden úgy foglalható össze, hogy a közösségnek nem kötelessége „erőlködni” a hátrányos helyzetű fiatalok „meddő”, komoly energiákat felemésztó oktatásával. A korlátozott erőforrásokat a rendezett családi háttérrel rendelkező, eleve jobb esélyekkel induló fiatalok képzésének javítására kell fordítani, míg aki az oktatás bármely szakaszában, bármilyen okból leszakad társaitól, elégedjen meg az alacsonyabb képzettséget igénylő és ezért alacsonyabb társadalmi státussal járó munkával és életpályával.

Bár fentebb már utaltunk rá, fontos hangsúlyozni, hogy **az oktatáspolitikának ez a fordulata alapjaiban ássa alá a Fidesz-KDNP kampányának romapolitikai, nem utolsósorban pedig a magyar elnökség alatt**

kidolgozott uniós romaügyi keretstratégia célkitűzéseinek megvalósíthatóságát. Ezek központjában ugyanis a „*tanulás-munka kiemelkedési útja*” mint egyetlen lehetséges integrációs eszköz állt. Amint arra a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa a köznevelési törvény tervezetéhez írt véleményében felhívta a figyelmet, az iskolabezárások például tragikus hatással lehetnek a romaintegráció folyamatára. A korábbi évek tapasztalatai vitathatatlannal igazolták, hogy **az intézmények ritkítása elsősorban a leszakadó térségeket, az aprófalvas keleti régiót, ezen belül is első helyen Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéket sújtotta, ahol az országosnál átlagosan nagyobb a cigány népesség aránya.** A további intézménybezárások, kiegészülve a jobb módban élő, mobilabb családok e térségből az iskolaközpontok felé történő elvándorlásával, elkerülhetetlenül erősíteni fogják a szegregációs mechanizmusokat, és növelni fogják a homogén cigány iskolák, illetve az iskolákon belüli szegregált országosan jelenleg is sok százra rúgó számát; ez pedig minden szakértő szerint az érintettek számára elérhető oktatás színvonalának csökkenéséhez és az ezekben a térségekben élő romák leszakadásának újratermelődéséhez fog vezetni.

A felsőoktatás

A kormány költségvetési politikájának fordulatát prezentáló, 2011 elején bemutatott Széll Kálmán Terv egyik fő vesztese a felsőoktatás volt. A program három év alatt 88 milliárd forintnyi forráskivonást irányzott elő a szektorból: 2012-ben 12, 2013-ban és 2014-ben pedig 38-38 milliárdot. Ez a felsőoktatás központi költségvetéséből történő támogatásának mintegy 20 százalékos csökkenésével lenne egyenlő, ami a rendszerváltást követő bő két évtized legnagyobb arányú elvonását jelentené. Ezenkívül a program, illetve az aktuális konvergenciaprogram alapján **a kormány a felsőoktatásban az államilag finanszírozott képzésre felvehető hallgatók számát a 2011-es 53 ezerről 2014-re mintegy 30 ezerre csökkentené.** Idén január 5-én Hoffmann Rózsa be is jelentette, hogy 2012-re a 100 százalékos állami támogatással indított képzési helyek számát 33 927-ben határozták meg. Mindezzel finoman szólva is kétségessé vált azt, hogy hazánk teljesíteni tudja azt az uniós vállalását, amely szerint 2020-ra a felsőfokú végzettséggel bíró magyarok aránya 30 százalék fölé emelkedik a 30-34 éves korosztályban.

Mint említettük, **a szakképzés átalakítása sínen van, vagyis a felsőoktatással kapcsolatosan meglehetősen szűkszavú Nemzeti Ügyek Politikája ide vonatkozó talán legfontosabb ígérete az új szakképzési törvény elfogadásával a megvalósítás fázisába lépett.** Az ide vonatkozó terveken túlmenően a Fidesz-KDNP-nek a felsőoktatásra vonatkozó elképzeléseiről elsősorban az ellenzéki évek során kifejtett kritikáiból, illetve ígéreteiből következtethetünk.

Talán nem szükséges részletesen foglalkozni az ellenzéki Fidesz-KDNP-nek a felsőoktatási tandíjfizetési kötelezettséggel kapcsolatos retorikájával. Elég a 2008. márciusi népszavazásra gondolnunk, amelynek sikere nagyban hozzájárult a pártszövetség két évvel későbbi kétharmados győzelméhez, és amelynek kampányában **Orbán Viktortól és Szijjártó Pétertől Pokorni Zoltánig és Hoffmann Rózsáig minden súllyal bíró jobboldali politikus a leghatározottabban határolódott el a nemzetellenesnek, népnézőnek és szükségtelenné minősített képzési hozzájárulás gondolatától.** Hogy csak egy példát említsünk: Orbán Viktor a népszavazási hajrá idején, 2008. február 17-én a köztelevízió *A szólás szabadsága* című műsorában félreérthetetlenül foglalta össze pártja álláspontját a tandíj kérdéséről: „...én szeretném, ha a tandíj ügyével

*kapcsolatos álláspontunk azokhoz is eljutna, akikről most ön beszél, tehát, akiknek nincs vagy nem várható, hogy főiskolás, egyetemista gyermekeik vagy unokáik lesznek. Hogy nekik miért fontos az, hogy **Magyarországon minden szegénysorba született, de tehetséges gyerekek eljuthasson az egyetemre.** Ugyanis arról van szó, hogy akik szegények, azok nem fogják tudni kifizetni a tandíjat a gyermekeik számára. Ez azoknak is fontos szerintem, akik egyébként nem kerülnek ebbe a helyzetbe. Azért fontos, mert Magyarország jövőjét a Széchenyit idézem most, a »kiművelt emberfők« határozzák majd meg. (...) Magyarország felemelkedésének kulcsa az a tudás. És a kérdés az az, hogy képes lesz-e Magyarország bekapcsolódni a tudás alapú társadalmak, a tudás alapú gazdaságok európai rendszerébe. Ez annak is fontos, aki személy szerint sosem járt egyetemre, és akinek a gyermeke sem fog. Tehát az ország jövője ma az országban meglévő tudás mennyiségétől és minőségétől függ”. E kissé bővebben citált gondolatmenetből világos, hogy a tandíjra az ellenzéki Fidesz-KDNP szociálisan igazságtalan, de az ország jövője szempontjából is általánosan káros intézményként tekintett.*

A kormány kommunikációja ma is tagadja, hogy a felsőoktatásban a tandíjfizetési kötelezettség kiszélesítésére vagy általánossá tételre készülne. Ennek ellenére ismert, **hogy az új felsőoktatási törvény az államilag finanszírozott helyek radikális szűkítése mellett bevezette az önköltséges képzés rendszerét.** Az e formában részt vevő hallgatóknak (szemben a költségtérítéses szisztémából kialakított, úgynevezett részösztöndíjas képzéssel) képzésük teljes költségét, évente akár milliós nagyságrendű összeget kell majd kifizetniük. Érdemes megjegyezni, hogy ilyen rendszer sehol máshol nem létezik a világon, hiszen a képzési költségek egy részét (40-50 százalékát) még a világ legjobb és legdrágább egyetemén is az intézmények, az állam vagy más források egészítik ki. A korábbi fideszes álláspont fényében meglepő, hogy bár a felsőoktatásról szóló, törvénytervezet sokat változott elfogadása előtt, a kormánypártok képviselői által benyújtott módosító javaslatok (a több mint 300 mintegy fele) közül a tandíj kérdéséhez egyik sem nyúlt volna hozzá.

Mindehhez képest talán jelentéktelennek tűnik a kisgyermekes anyák képzésének ügye, mivel azonban erre vonatkozóan is igen határozott ígéret hangzott el, érdemes röviden kitérni rá. Mint ismeretes, a felsőoktatás ingyenessége 2007-ben szűnt meg a kismamák számára. **Pokorni Zoltán 2009 augusztusában az MTI-nek nyilatkozva ígéretet tett rá, hogy a kormányváltás után újból térítésmentes helyeket fognak biztosítani a számukra.** A mai napig azonban a parlament nem hozott ilyen intézkedést, és a felsőoktatás ingyenessé tétele a kismamák számára a felsőoktatási törvény tervezetében sem szerepel.

Az egészségügy

Az egészségügy Magyarországon rendre a költségvetési restriktciók egyik legtöbbet szenvedő áldozata szokott lenni; valószínűleg ennek is, és nemcsak nemzetstratégiai jelentőségének tudható be, hogy szinte minden választás alkalmával a pártok kampányüzeneteinek egyik csomópontjaként jelenik meg. **A Fidesz-KDNP-nek így nemcsak a 2010-es választási küzdelem során, de a 2006 és 2010 közötti „permanens kampány” idején is különösen fontos muníciót jelentett az egészségügyi szektorból történő kormányzati forráskivonás.**

Az egészségügy finanszírozása 1998 óta rendkívül változatosan alakult hazánkban. Az első Orbán-kormány idején viszonylagos állandóság jellemezte, ugyanis 1998-ban az ország a GDP 7,2 százalékát fordította egészségügyre, ami megegyezett a 2001-es

adattal. A ciklus közben ez szám a rendszerváltás utáni legalacsonyabb szintre, 6,9 százalékra esett vissza. A Medgyessy-kormány alatt az egészségügyi ráfordítások aránya drasztikusan nőni kezdett: 2003-ban már a GDP 8,3 százalékát fordította Magyarország az egészségügyre, és ez a szint egészen 2005-ig fennmaradt. Jelentős csökkenés még 2006-ba sem következett be, ami nem meglepő, hiszen választási év volt (az Orbán-kormány idején is 2002-ben emelkedett számottevően az egészségügyi ráfordítás). 2007-től viszont folyamatosan esett az egészségügy finanszírozása. 2009-re az OECD felmérése szerint az egészségügyi kiadások teljes összege a GDP 7,4 százalékát érte csak el, ami az átlagnál mintegy 2 százalékponttal kevesebb. De ugyanígy nem nevezhető nagyobb fejlesztésnek az sem, hogy **az Egészségbiztosítási Alap 2010-es 1445,5 milliárd forintos kiadása 2011-re csak 1459,6 milliárd forintra emelkedett. Ez alig 1 százalékos növekedés volt, lényegében arra sem volt elég, hogy a ráfordítás megőrizze reálértékét** (az aktuális inflációs adat 3,9 százalék). Mindeközben pedig az E-Alap hiánya mintegy 20 milliárd forinttal növekedett egy év alatt. (Érdemes felidézni, hogy Pesti Imre a 2010-es költségvetés tervezésekor egyenesen úgy fogalmazott – miután kiderült, hogy reálértéken nem őrzi meg az E-Alap kiadásait a kormány –, hogy „*a kormány ezzel a költségvetéssel aktív eutanáziát gyakorol az egészségügyben és az embereken*”). Ez éles ellentmondásban van azzal, amit Pesti Imre még 2009. december 30-án a Népszabadságnak nyilatkozott, miszerint, ha kormányra kerülnek, akkor 200 milliárd forinttal több jut majd a kórházaknak és a szakellátóknak. Réthelyi Miklós augusztus 27-én a Hír TV-nek már úgy nyilatkozott, hogy nincs ingyenes egészségügy, az ágazat csak a tervezett reformokkal felszabaduló forrásokra számíthat. Ezek után pedig egyáltalán nem meglepő, hogy míg 2010-ben az egészségügyi területen dolgozók nettó átlagbére 122 373 forint volt, addig 2011 első félévében már csak 118 293 forint.

A Nemzeti Ügyek Politikája – helytállóan – azt állította, hogy az egészségügy az egyik legnagyobb forráskivonást szenvedte el 2006 és 2010 között, amit többek között azzal is alátámasztottak, hogy az Egészségbiztosítási Alapból majdnem 400 milliárd forintot vontak ki. Kétségtelen tény, hogy az E-Alap kiadásai jelentősen csökkentek az elmúlt ciklusban, bár az is, hogy a Fidesz által közölt szám helyett 233 milliárd forinttal. A párt szerint ennek lett az eredménye az is, hogy **jellemzővé vált az orvosok és a szakdolgozók elvándorlása, ami viszont a második Orbán-kormány idején sem állt meg.** Az orvosok számának jelentős csökkenését ugyanis statisztikai adatok támasztják alá. Míg 2009-ben az Egészségügyi Engedélyezési és Közigazgatási Hivatal 33 272 működési nyilvántartással rendelkező orvostól adott számot, addig 2010-re már csak 28 136-ról. Annak ellenére, hogy **Orbán Viktor a TV2-nek 2010. február 9-én nyilatkozva elmondta, hogy növelni kell az orvosok és az ápolók számát csakúgy, mint a bérüket,** amelynek versenyképesnek kell lennie a külföldi fizetésekkel. Ehhez képest, mint azt fentebb láthattuk, a nettó átlagbér 3,3 százalékkal csökkent 2011 első félévére 2010-hez képest.

A legnagyobb kormánypárt mindezek mellett vállalta azt is, hogy az egyes ellátási kapacitásokat területi alapon határozza meg, úgy, hogy először az adott terület egészségi állapotát méri fel, és majd csak ehhez rendelik hozzá a kellő kapacitást és forrást. Mindezek mellett a kabinet szándéka, hogy csökkentsék az alapellátásban dolgozó háziorvosok adminisztrációs terheit, amivel párhuzamosan finanszírozásukat is növelnék. A járó- és fekvőbeteg-ellátásnál szintén a finanszírozásban látta a Fidesz a megoldást, aminek **része lenne a kórházi konszolidáció. Ez utóbbiból**

egyelőre nem valósult meg semmi, leszámítva a 2011 végi, összesen valamivel több mint 65 milliárd forintnyi gyorssegélyt az egészségügyi szolgáltató intézményeknek, amely nagyjából arra volt elég, hogy ezek az intézmények kiegyenlíthessék hónapok óta lejárt tartozásaik egy részét. Nem jelent érdemi megoldást a kórházak megkezdett államosítása sem, mivel mindez nem jelenti azt, hogy az adósságállományuk megszűnne, csupán azt, hogy egyik „kalapból” a másikba (az államiba) kerül át. Kétségtelen tény, hogy állami háttérrel lényegesen egyszerűbb lehet az egészségügyi intézmények gazdálkodása, hiszen egy óriási kezes áll majd mögöttük, ám ezt nem lehet kórházi konszolidációnak nevezni, csupán átcsoportosításnak.

Szócska Miklós a fentiek mellett arra is ígéretet tett, hogy egyetlen intézmény bezárását sem fogja támogatni. Ehhez képest a Medical Online-nak adott 2011. október 13-i interjújában már úgy nyilatkozott, hogy négy folyamatot kell egyszerre menedzselniük. *„A járó- és fekvőbeteg-ellátás felelősségének és intézményrendszerének átvételéhez szükséges jogalkotást. Másodikként a technikai átadás-átvétel folyamatát, harmadikként az ellátórendszer szerkezetátalakítását. Vagyis ezeken a tárgyalásokon már az új feladatokról, az új munkamegosztásról is beszélünk. A negyedik folyamat pedig a menedzsment rendszer fejlesztése”.* Konkrétan nem beszélt róla, azonban utalt rá, hogy bizonyos intézmények bezárásra kerülhetnek, amit a Semmelweis Terv is megerősít. A dokumentum ugyanis úgy fogalmaz, hogy 9 ellátási térséget alakítanak ki, melyek mintegy 1 millió embert szolgálnak majd ki, és a jelenlegi ellátás csak ott maradhat meg, ahol van elegendő eszköz és orvos, és ezek együttes működése gazdaságos is. Ahol pedig nincsenek meg ezek a feltételek, ott a szolgáltatást elviszik a legközelebbi ellátóhelyre. Kétségtelen tény, hogy a kórházi struktúra mostani állapota rendkívül torz. Budapesten például számos kórház található, míg egyes vidéki városokban szinte teljesen hozzáférhetetlen a megfelelő szintű ellátás, ezért mindenképpen módosítani kell a jelenlegi rendszeren. Ugyanakkor ez, ahogyan arra a Semmelweis Terv és Szócska Miklós is utal, csak úgy valósulhat meg, ha komoly átrendezésre kerül sor, aminek egyenes következménye lesz részlegek, osztályok, vagy akár teljes intézmények bezárása – vagy ahogyan az előző és a jelenlegi kormány is eufemisztikusan megfogalmazta: integrálása.

Látható, hogy **lényegi változás még nem történt az elmúlt másfél évben az egészségügy területén, csupán tervek születtek arról, hogy a régóta húzódozó struktúraátalakítást végrehajtják.** Ugyanakkor az új rendszer leghamarabb 2012-től, teljes egészében pedig csak 2013-tól működhet, ami nagyban ellentmond a választási programban megfogalmazottaknak, miszerint az egészségügy rendbetétele prioritást élvez. Ráadásul a rezidensekkel szemben fennálló korábbi problémák sem tűntek el. Bár a kabinet lényegesen lazította még az előző ciklusban hatályba lépett jogszabályt, ami a rezidenseket 9 évig ugyanahhoz a kórházhoz kötötte volna, a béreket továbbra sem sikerült rendezni, holott ez a párt egyik választási ígérete volt. 2011 legvégén történtek ugyan utalások arra, hogy sikerült közel kerülni a megállapodáshoz, de ennek tartalmáról egyelőre nem sokat tudunk.

Mint emlékeztetés, 2009 tavaszán az egyre nyomasztóbb szakorvoshiányt megoldandó, a Bajnai-kormány nagy felháborodást kiváltó rendeletben szabályozta újra a rezidensek, illetve frissen végzett szakorvosok helyzetét. Ezzel az akkori kormány lényegében (az adott szakorvosképzés időtartamától függően) **8–10 évre megkötötte volna az újdonsült orvosokat, akiknek a szakvizsgát követően legalább a képzés idejének megfelelő ideig lett volna kötelességük**

ugyanannál az intézménynél dolgozni. A Fidesz-KDNP felkarolta a szakmai szervezetek és érdekképviselők (mindenekelőtt a Magyar Rezidens Szövetség) tiltakozásait: felhívta rá a figyelmet, hogy a rendelkezés látszatzmeggoldás, hiszen lényegében büntető szankciók útján kíván orvosolni egy olyan problémát (a szakorvosok elvándorlását), amelynek nyilvánvaló oka a rendszer alulfinanszírozása és a magyar orvosoknak a más EU-s tagállamokban tapasztalható megbecsültséghez és életszínvonalhoz mérten gyalázatos társadalmi státusa. **A problémát tehát nem tagadta, sőt ígéretet tett arra, hogy első dolga lesz eltörölni a rezidensek röghöz kötését, amit aztán meg is valósított.**

Ezért is lehetett meglepő, amikor 2011. július 15-én Szócska Miklós a rezidensek bérrendezése helyett bejelentette, hogy **600 rezidens öt évre szóló, fizetésén felül kapott 100 ezer forintos ösztöndíjra pályázhat, amelynek feltétele többek között, hogy az ösztöndíjas rezidenseit követően további 5 évig köteles Magyarországon dolgozni.** Ez a konstrukció, amellyel, hogy – amint arra a Magyar Rezidens Szövetség is felhívta a figyelmet – csak a rezidensek mintegy ötöde számára jelenthet részmegegoldást, még szigorúbbá is teszi a kormány által alig egy évvel korábban eltörölt röghöz kötését. Ráadásul a felsőoktatási törvénynek a diplomások Magyarországon tartását célzó, a felsőoktatásnál tárgyalt pontjai azokat a rezidenseket is érinteni fogják, akik lecsúsztak az ösztöndíjról.

Nyugdíjrendszer

A Fidesz 2002-es választási programjában ígéretet tett az özvegyi nyugdíj 50 százalékos emelésére, illetve az egyéni számlás nyugdíjrendszer bevezetésére 2006-ig. A nyugdíjak vásárlóértékének emelése mellett programjukban azt is vállalták, hogy a befizetések ismeretében mindenki maga választhatja majd meg nyugdíjba vonulása időpontját. A párt 2006-os választási programjában viszont, mint ismeretes, már a 14. havi nyugdíj is megjelent ígéretként. Ennek kapcsán azt hangsúlyozták, hogy *„ennél több is méltányos volna, de ma ennél több felelősséggel nem vállalható”*.

Az egyéni számlás rendszer a 2008-as, *Erős Magyarország* címet viselő pártprogramban ismét előkerült. A Fidesz ismét ígéretet tett arra, hogy a járulékfizetők maguk dönthetik el nyugdíjba vonulásuk időpontját, aminek kapcsán kiemelték, hogy **„járulék-folyószámlája ismeretében mindenkinek lehetősége legyen annak eldöntésére, hogy mikor és milyen feltételekkel kíván nyugdíjba vonulni”**. Mindezek mellett már itt felvetették, hogy lehetőséget kívánnak biztosítani a magán-nyugdíjpénztárakból az állami nyugdíjrendszerbe való visszalépésre. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a Fidesz ekkor még nem kívánta ezt kötelezővé tenni, hanem csupán lehetőségként vetette fel. Mindezek mellett olyan, később is megjelent és meg is valósított vállalások is szerepeltek a programban, mint a nyugdíj mellett munkavállalóknál annak eltörlése, hogy a nyugdíj számítsaon bele az adóelőlegbe. A program már említést tett arról is, hogy a 40 évet ledolgozó nőknek életkortól függetlenül biztosítanak a nyugdíjba vonulást.

2008 júniusában **Orbán Viktor úgy fogalmazott, hogy „nem fogadhatunk el olyan válságkezelői módszereket, amelyek csökkentik a nyugdíjak értékét”**. Szerinte ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha a politikai erők garanciát vállalnak arra, hogy a nyugdíjak vásárlóértékét minden körülmények között megőrzik. A Bajnai-kormány nyugdíjszámítási módosításai ezt garantálták is, sőt a GDP-növekedés függvényében nyugdíjkompenzációt is adtak. 2009-ben a Fidesz mégis olyan módosító indítványt nyújtott be, amely még az akkor kormányfőnél is

szigorúbb szabályozást vezetett volna be, hiszen csak az infláció mértékével emelték volna a mindenkori nyugdíjakat.

A 2010-es választási program viszonylag szűkszavúan szólt a nyugdíjkérdésről. Egyrészt kiemelte, hogy 2002 és 2010 között fokozatosan bizonytalanság alatt tartották a nyugdíjasok tömegeit; másrészt, ami a későbbiek fényében fontosabb: leszögezte, hogy **a Fidesz-KDNP nem fogja engedni „hogy az állami nyugdíjak mellett szolgáltatást biztosító magán-nyugdíjpénztári rendszer megtakarításai veszélybe kerüljenek”**. Jól látható, hogy **a magán-nyugdíjpénztári vagyonszámításáról a programban nem esett szó**. Sőt, 2010. június 7-én – amikor a Magyar Hírlap arról írt, hogy információi szerint a kormány a magánnyugdíjpénztárak államosítására készül – Matolcsy György egyértelműen kijelentette: gyakorlati szempontból is irreális a felvetés, azonban ha a 2009-es évhez hasonlóan újra lehetőség lenne a vegyes rendszerből visszatérni az állami rendszerbe, az több tízmilliárd forinttal javítaná a költségvetés helyzetét. **A nemzetgazdasági tárcavezető ugyanakkor igyekezett leszögezni, hogy a kormányon belül addig még csak szó sem volt a nyugdíjrendszerről.**

Alig négy hónappal később viszont **Matolcsy György a második gazdasági akcióterv ismertetésekor, 2010. október 14-én elmondta, hogy 14 hónapig az állami nyugdíjkasszába irányítják át a magán-nyugdíjpénztári befizetéseket**. A kormány akkor ezt azzal indokolta, hogy elégedetlenek a második pillér teljesítményével, mivel abban a megtérülés alacsonyabb, mint az állami szférában (azóta számos tanulmány hívta fel rá a figyelmet, hogy ez tételesen nem igaz). Ennek kapcsán a kabinet hangsúlyozta, hogy mindenkinek megnyílik a lehetősége rá, hogy visszalépjen a TB-alapba. **Vagyis ekkor még szó sem volt a második pillér felszámolásáról, amit a kormány is határozottan tagadott, főleg azért, mint azt később beismerték, mert a pénzre csupán a költségvetés egyensúlyban tartása miatt volt szükség**. Ezt támasztja alá a 2010. október 16-án, a kormány döntését megalapozó törvényjavaslat indoklása is. A jogszabály indoklása ugyanis azt jelölte meg okként, hogy 3,8 százalékos hiánycélt „csak kormányzati intézkedésekkel” lehet tartani.

A hárompilléres rendszer felszámolását Orbán Viktor 2010. október 29-én jelentette be, amikor is az Európai Unió állam- és kormányfőinek találkozója után tartott sajtótájékoztatóján kijelentette, hogy Magyarország a hárompilléres rendszerből vissza fog lépni a kétpilléres rendszerbe. Ahogyan a miniszterelnök akkor fogalmazott: *„[n]incs semmi kétségem afelől, hogy olyan tömeges visszalépések lesznek az első pillérbe, ami a másik pillér működését teljesen értelmetlenné teszi, és csak idő, még hozzá nagyon rövid idő kérdése, hogy az ki is kerüljön a rendszerből. (...) Vannak ettől eltérő üzleti várakozások, de az én elképzelésem e tekintetben radikálisan különböző”*. Mint később kiderült, a kormányfő azért volt ennyire magabiztos, mert **a magánnyugdíjpénztárakban maradókat a kabinet egyre nagyobb nyomás alá helyezte, hiszen aki kifejezte abbéli szándékát, hogy nem lép vissza, az onnantól kezdve elveszítette befizetése után járó állami nyugdíjjogosultságát**. A kormány szerint ugyanis ezek a személyek „kiírták” magukat a közös rendszerből – annak ellenére, hogy ugyanúgy fizetik a nyugdíjjárulékot, csak éppen ezért később cserébe nem kapnak semmit.

A kormány ekkor deklarálta azt is, hogy a Nyugdíjbiztosítási Alapból a jövőben csak nyugdíjat lehet majd fizetni, valamint megkezdődött a rokkantnyugdíjasok jogosultságának felülvizsgálata, illetve a korengedményes nyugdíjak eltörlése. A

rendőrök esetében korábban is történt utalás arra, hogy túl magas nyugdíjat kapnak 25 év szolgálati viszony után, azonban a juttatás elvételéről nem esett szó. Sőt, érdemes emlékeztetni rá, hogy ellenzékben a Fidesz azt hangsúlyozta, hogy megvédi a nyugdíjasok szerzett jogait. **Lázár János 2006-ban még állhatatosan védelmezte a rendőrök kedvezményes nyugdíjazását.** Mint egy december 14-i közleményében írta: „[a] rendőri állományban egyértelművé vált, hogy a Gyurcsány-kormány megélhetési válságba taszítja az embereket. A rendőrök a megszerzett jogaik elvesztésétől tartanak, attól, hogy Gyurcsány Ferenc kormányának elképzelései szerint nem mehetnek 25 év szolgálat után jól megérdemelt pihenőre”.

Családpolitika

A kampány idején a Fidesz-KDNP politikusai többször tettek ígéretet arra, hogy **a Bajnai-kormány a családtámogatásokat érintő megszorításait kormányra kerülésük esetén vissza fogják vonni, és egy az 1998 és 2002 között életben lévő rendszerhez hasonló szisztémát vezetnek be.** Navracsics Tibor 2009. május 25-i sajtótájékoztatóján elmondta, hogy amint a gazdasági növekedés üteme erre lehetőséget ad, vissza fognak térni az első Orbán-kormány idején működő rendszerre. Nehezményezte, hogy miközben „nem a családok tehetnek” a rossz gazdasági helyzetről, ők a szocialista válságkezelés elsősorú veszteségei. Ez az értelmezés jelentette a 2010 előtti időszak kormányzati családpolitikáját érintő bírálatok alaphangját, amely meghatározta a Fidesz-KDNP kampányban hangoztatott üzeneteit is.

2010. február 20-án Soltész Miklós arra hívta fel a figyelmet, hogy a család- és szociálpolitika a jövőben „nemzeti ügy” lesz, ebből eredően pedig **a Fidesz-KDNP kormányra kerülése esetén első intézkedésként meg fogja szüntetni a természetbeni juttatások áfáját, segíteni fogja a lakhatást, és kiszámítható családpolitikát hoz létre.** Emlékeztetett arra is, hogy a szocialisták kormányzása idején „szétverték” a családi adókedvezmények rendszerét, megszüntették az otthonteremtési támogatást, és csökkentették a gyes időtartamát. Alig egy hónappal később a KDNP-s politikus már egyenesen azt mondta, hogy az MSZP elvenné a családoktól a gyes-t, és még a bölcsődéket is „fizetőssé” tenné. Navracsics Tibor, 2010. május 2-án, az *MTV A szólás szabadsága* című műsorában mintegy a várakozások tompításaként azt nyilatkozta, hogy abban az évben már nem tartja valószínűnek, hogy vissza tudják állítani a gyes és a gyed korábbi szabályait. (Mint emlékeztetés, a Bajnai-kormány idején a gyermekgondozási díj megszerzéséhez szükséges biztosítási idő növekedett, míg a gyermeknevelési segély folyósítási időtartama 3 évről 2-re csökkent.) Azonban szeretnék ezt mihamarabb megtenni, amire ekkori véleménye szerint 2011. január 1-jével kerülhet sor.

A család fontosságát a *Nemzeti Ügyek Politikája* is kiemelte. Ahogyan fogalmaztak: „Alapvető érték minden ember számára a család”. **A közel 100 oldalas pártprogram egyébként mindössze másfél oldalban összegezte a családok erősítéséről és a gyermekvállalás támogatásáról szóló terveket, amelyek között leginkább általános célokat (mint például az otthonteremtés feltételeinek megteremtése, a családbarát környezet kialakítása stb.) olvashattunk.** A program fő ígérete az volt, hogy „fokozottan elismerjük azoknak a szülőknek, családoknak a többletteljesítményét, akik a nemzet gyarapodásához, a szociális piacgazdaság fenntarthatóságához nemcsak munkával, hanem gyermekek gondozásával, nevelésével is hozzájárulnak”.

Mielőtt tüzetesebben is megnéznénk, hogy a fentiekhez képest mi valósult meg a második Orbán-kormány megalakulása óta, érdemes röviden ismertetni az 1998 és 2002 közötti családpolitikát, mivel az hivatkozási alapként ebben a kormányzati ciklusban is rendre megjelenik. Akkoriban a kabinet egyik első intézkedése volt, hogy ismét alanyi jogú juttatássá tette a családi pótlékot. Ennek differenciálása azonban már ekkor megjelent, mivel a tanköteles korú gyermek esetében a családi pótlékot felváltotta az ugyanekkora összegű iskoláztatási támogatás. A gyes-nél szintén megszüntették a jövedelemhez kötést, és újra bevezették a Horn-kormány által megszüntetett gyed-et. Az adókedvezmények rendszerével is előszeretettel élt a kormány: 1999. január 1-től vezették be a gyermekek után járó adókedvezményt.

A Fidesz még 1998-as hatalomra jutása előtt sokat bírálta a Bokros-csomagot és annak családpolitikáját, amely akkor elsősorban a magasabb jövedelműeken próbált spórolni, mégpedig úgy, hogy a rászorultság elve alapján felülről tette zárttá, jövedelemhez kötötte a különböző támogatások igénybe vehetőségét. Ezt szüntette meg 1998-ban a kormányra kerülő Fidesz, így ettől kezdve a mindenki számára elérhető családtámogatásokból elsősorban a jobb módúak profitálhattak. **A Társi 2001-es felmérése szerint ugyanis éppen azon családok jövedelme emelkedett az adókedvezmények hatására jelentősen, amelyekben mindkét szülő dolgozott, és három vagy több gyermeket neveltek.** A KSH ekkor arról számolt be, hogy a kétgyermekes és kétkeresetű családok jártak a legjobban, azonban az egygyermekesek már rosszabbul, az egykeresős családok pedig még kevésbé tudták kihasználni az adókedvezményeket. Mindezek mellett a Központi Statisztikai Hivatal azt is kimutatta, hogy a családi adókedvezményt azok a családok tudták maximálisan kihasználni, amelyekben a magasabb keresetű szülő jövedelme után a 40 százalékos szja-kulcs alapján adózott – az ő jövedelme ugyanis meghaladta az évi egymillió forintot. Eközben a kedvezményekből csak részben vagy egyáltalán nem részesültek az egykeresős családok, a fizikai dolgozók, vagy éppen az összes középfokú végzettséggel rendelkező munkavállaló túlnyomó többsége.

A második Orbán-kormány társadalompolitikájának középpontjában a hagyományos családmodell kiemelt támogatása áll, ezért **a fentebb ismertetett ígéretekből számos megvalósult az elmúlt másfél évben.** 2010. december 23-án az Országgyűlés döntött arról, hogy újra három évig járjon a gyes (viszont a korábbi bejelentésekkel ellentétben nem 2011-től, hanem csak 2012-től), és ez visszamenőleg legyen igaz azokra is, akik 2010. április 30-a után lettek volna jogosultak az ellátásra. A gyed esetében, bár a Fidesz ígéretet tett arra, hogy a Bajnai-kormány által bevezetett, a szülést megelőző két évben 365 helyett csak 180 nap biztosítási jogviszonyt kell majd igazolni, ebben nem történt változás. A családi pótlék azonban két részre oszlott, csakúgy, mint 1998 és 2002 között. Erről 2010 júliusában döntött az Országgyűlés: az iskolakezdésig az úgynevezett nevelési ellátásra, iskolakezdés után pedig iskoláztatási támogatásra bontották a juttatást. Ez utóbbiban azonban lényeges szigorítást jelentett, hogy ennek folyósítását fel lehet függeszteni, ha a gyermek 50 óránál többet hiányzik az iskolából, és elrendelhető az is, hogy a támogatást fél éven keresztül a család természetbeni juttatásként kapja.

Ugyanakkor **a családi pótlék továbbra is a 2009-es szinten került befagyasztásra, vagyis ebben a vonatkozásban az ígéretekkel ellentétben nem történt emelés** (egyébként 1998 és 2002 között sem emelkedett a családi pótlék összege). És bár Nagy Anna korábbi kormányszóvivő 2010. november 3-án cáfolta, hogy a kormány jövedelemhez kötné ezt az ellátást, 2010. október 31-én Soltész Miklós a Hír TV *Kontraszt* című műsorában még úgy fogalmazott, hogy a

„kiugróan magas”, „milliós jövedelem fölöttiek” nem kapnának családi pótlékot. Beszédesek Orbán Viktor szavai is, aki 2010. október 19-én az RTL Klub híradójának adott exkluzív interjújában elmondta, *„gondolkodunk azon, hogy akik nagyon nagy jövedelemre tesznek szert, azok számára járjon-e, vagy sem a családi pótlék. Ez egy régi vita Magyarországon”*. Vagyis a családi pótlék rendszerének szigorítása – annak ellenére, hogy ez az ellenzéki időkben még szigorúan tabunak számított – még mindig napirenden van.

Szintén **viisszatérést jelent az 1998 és 2002 között alkalmazott elvekhez a családi adókedvezmény ismételt bevezetése**, amit, hasonlóan az első Orbán-kormányhoz, most is inkább a három vagy annál több gyermeket nevelő jobb módúak tudnak maximálisan kihasználni. A fiatalok otthonteremtési támogatása kapcsán érdemes kiemelni, hogy ez a törekvés már a kormányváltás előtt is létezett a 35 évnél fiatalabb, gyermeket nevelő házaspárok, élettársak esetében. Ennek kapcsán maga Matolcsy György ismerte el még 2011 októberében, hogy csupán „finomítottak” a korábbi rendszeren, tehát nem gyökeresen új szisztémáról van szó.

Bár a Fidesz korábban következetesen ellenezte a fizetős bölcsődék ötletét, egy 2011. november 18-án benyújtott kormányzati törvénymódosítás a következőképpen alakítja át a szociális igazgatásról, a gyermekek védelméről és a családok támogatásáról szóló törvényeket: *„[a] gyermekvédelmi területen a térítési díj-szabályozás átalakításának célja, hogy egy struktúrájában sokkal áttekinthetőbb, társadalmi szinten arányos tehervállalást megteremtő szabályozás jöjjön létre. A térítési díj meghatározásánál figyelembe kell venni az adott család egy főre jutó jövedelmét is. Fontos kiemelni, hogy a szabályozás a fenntartóra (pl. önkormányzat) bízza annak eldöntését, hogy él-e a lehetőséggel és bevezeti-e az adott bölcsődében a gondozásért kérhető személyi térítési díjat”*. Ez becslések szerint akár **havi 5-10 ezer forinttal is növelheti a kisgyermekes családok kiadásait**, vagyis bár formálisan nem, de facto fizetőssé teszi a bölcsődéket.

Látható, hogy **a Fidesz-KDNP pártszövetség családtámogatási ígéreteinek mintegy fele valósult meg**. Az adórendszerbe valóban beépítették a családi adókedvezményeket, azonban ezt, az első Orbán-kormány korábbi politikájának megfelelően úgy oldották meg, hogy azt csak a jobb módú, kétkeresős és három vagy több gyermekkel rendelkezők használhassák ki maximálisan. A gyes kapcsán részben szintén állta a szavát a kormány, hiszen a jogosultsági időt 2-ről 3 évre emelte, azonban a gyed esetében (a korábbi ígérekkel ellentétben) nem történt változás. A családi pótlék összege sem emelkedett 2009 óta, a fiatalokat segítő otthonteremtési támogatásban pedig csupán – Matolcsy György szavaival élve – „finomhangolás” történt. A korábban következetesen elutasított fizetős bölcsődékre vonatkozó javaslatot pedig 2011. november 18-án fogadta el a kormány.

Energiapolitika

Az energiapolitika terén a Fidesz viszonylag világos és következetes stratégiát igyekezett már ellenzékben is hangsúlyozni, amelynek középpontjában az energiafüggőség csökkentése állt. Orbán Viktor 2009. november 16-án, a IV. Energia Fórum megnyitóján ennek kapcsán azt emelte ki, hogy **új kormánya célja nem kevesebb, mint hogy 20 év alatt megteremtse az ország teljes energiafüggetlenségét**. Szerinte a kérdés azért is sürgető, mert az Európai Unió függő helyzete tovább növekszik majd, amit csak tetéz, hogy nem létezik közös energiastratégiája. A Fidesz elnöke arra is felhívta a figyelmet, hogy a feltörekvő

országok is hagyományos fosszilis tüzelőanyagból próbálják majd energiaéhségüket kielégíteni, amivel arra utalhatott, hogy alternatív források után kell nézni. Ezzel összefüggésben **az energiahatékonyság növelését, a zöld energiaforrásokat és az atomenergiát** emelte ki. Bencsik János későbbi, nemrégiben lemondott energetikai államtitkár 2010. február 26-án a földgázfogyasztás túlsúlyát és a megújuló-energia felhasználás alacsony szintjét említette fő problémaként. A politikus mindezek mellett az egyes épületek pazarló energiafelhasználását is kritizálta. Az alternatív energiaforrásokra való igény, illetve az energiafüggetlenség elérésének szándéka a *Nemzeti Ügyek Politikája* célkitűzései között is megjelent.

A kormányra kerülő Fidesz azonban terveiből csak keveset tudott megvalósítani, sőt néhol önmagával is ellentmondásba került. Bár a kormánytöbbség által elfogadott Energiastratégiában is hangsúlyos elem a megújuló, zöld energia felhasználása, mindeddig a kabinet a hagyományos fosszilis tüzelőanyagokat részesítette előnyben. Az ország földgázfüggősége pedig csak tovább növekedhet, hiszen a kabinet, éles kanyart véve az ellenzékben hangoztatott fenntartásokhoz képest, a Nabucco mellett immár a Déli Áramlat vezetékét is támogatja. Ebben a szektorban a Fidesz-KDNP talán itt hajtotta végre legnagyobb fordulatát.

A Fidesz a kezdetektől ellenezte a Déli Áramlat vezetékbe való magyar beszállást, mert az a párt akkori álláspontja szerint a Nabucco projekt ellehetetlenítéséhez vezethet. Beszédesek Németh Zsolt szavai, aki 2008. február 25-én kijelentette, hogy *„a kormányzat nem mond igazat. A Déli Áramlat ellehetetlenítené a Nabucco vezeték megépítését, pénzügyi értelemben mindenféleképpen”*. Később azt is kiemelte, hogy **Európának hosszú távú érdeke az energiapolitikai diverzifikáció, amire kizárólag a Nabucco vezeték jelenthet garanciát, mivel a Déli Áramlatot ugyanúgy orosz gáz táplálná, csak éppen Ukrajna elkerülésével.** Néhány nappal később, 2008. február 28-án Orbán Viktor egy szlovákiai előadáson a Déli Áramlat kapcsán sokkal élesebben fogalmazott. Elmondása szerint ugyanis *„történik valami Magyarországon, ami mindannyiunk számára figyelmeztető lecke. Anélkül, hogy külpolitikai kalandokba bocsátkoznék, szeretném önöket tájékoztatni arról, hogy Magyarországon éppen puccs van. A magyar kormány puccsot hajt végre a magyar parlament ellen, a magyar kormány puccsot hajt végre a saját népe ellen”*. A Fidesz álláspontja ellenzékben lényegében nem változott, 2009. július 13-án ismét Németh Zsolt nyilatkozott a Déli Áramlat kapcsán. A fideszes politikus sajtótájékoztatóján hangsúlyozta, hogy pártja szerint elfogadhatatlan, hogy a szocialista kormány az elmúlt években *„a Nabucco-gázvezeték ellehetetlenítésére szolgáló”* Déli Áramlatot támogatta, amely mellett ráadásul el is kötelezte az országot. Véleménye szerint ugyanis a hazai és a külföldi elemzők egyaránt úgy vélik, hogy a Nabucco- és a Déli Áramlat-projekt kizárják egymást.

Ehhez képest a kormányváltás után, a Népszabadság 2010. augusztus 16-i cikkében a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium úgy reagált a napilapnak a Déli Áramlatot firtató kérdésére, hogy **„egyoldalú gázellátási helyzete miatt Magyarország érdekelt úgy a különböző gázszállító útvonalak kiépítésében, mint a több forrásban. Így támogatja mind a Nabucco, mind a Déli áramlat tranzitvezetékek megépítését és összekapcsolását a hazai elosztó rendszerekkel”**. Sőt, a Fellegi Tamás, 2011. szeptember 15-i moszkvai látogatásáról kiadott közlemény már egyenesen úgy fogalmazott, hogy a magyar kormány a kezdetektől támogatja a Déli Áramlat-projektet. Ez természetesen tényszerűen igaz,

csak éppen a legnagyobb kormánypárt ellenzékben, tehát nem kormányon még élesen bírálta azt.

Azt, hogy a bírálatokat a Fidesz nem feltétlenül gondolta komolyan, a WikiLeaks által kiszivárogtatott bizalmas diplomáciai táviratok is megerősítik. Egy 2010. január 21-én kelt bizalmas táviratban Tsakopoulos Kounalakis budapesti amerikai nagykövet leírta, hogy Orbán Viktor „bevallotta”: a Gyuresány- és a Bajnai-kormányhoz hasonló politikát folytatna a Déli Áramlat vezeték kapcsán. Egy korábbi, 2009. novemberi távirat arról tanúskodik, hogy Richard Morningstar, az amerikai külügyminiszter energiaügyi különmegbízottja és Orbán Viktor találkozásán utóbbi azt mondta, hogy bár a Nabucco-projekt egyértelműen prioritás, az ország nem engedheti meg magának, hogy kimaradjon a Déli Áramlatból.

Agrárpolitika

Az agrárpolitika területén a választások előtt kézzelfogható ígéretek hangzottak el a Fidesz-KDNP szakpolitikussai részéről, annak ellenére, hogy a *Nemzeti ügyek politikája* már meglehetősen óvatosan nyilatkozott e kérdéskörben. Utóbbiban Matolcsy György ugyan megemlítette, hogy a jó minőségű termőföld „nagy kincs” napjainkban, továbbá ígéretet tett a mezőgazdasági vállalkozások megsegítésére, ennél azonban nem hatolt mélyebbre a mezőgazdaságról szóló fideszes tervek taglalásában. Sokkal inkább **általános „ötletelést” olvashattunk a mezőgazdaság és a turizmus összekapcsolásának hasznáról, a helyi termények közvetlen értékesítésének fontosságáról, illetve egy további konkrét ígéretet: a génmódosított élelmiszereknek a magyar piacoktól való távoltartására vonatkozót.**

Ennél konkrétabb ígéretek hangzottak el **a külföldiek hazai termőföldvásárlásának lehetőségével kapcsolatban.** Ez azért is volt ekkoriban különösen aktuális, mert eredetileg 2011. április 30-án járt volna le az uniós csatlakozástól számítva hét évre meghirdetett földvásárlási moratórium. Bár ezt követően az eredeti tervek szerint meg kellett volna nyitni az uniós állampolgárok előtt a földpiacot, a csatlakozási szerződés nyitva hagyta annak lehetőségét, hogy megfelelő indokokra hivatkozva a moratórium további hároméves meghosszabbítását kérhessük az Európai Bizottságtól. **E lehetőség kihasználásának kérdésében a magyar politikában ritkán tapasztalható konszenzus uralkodott a pártok között,** aminek (a magyar agrárpiac előkészítésének kétségtelen elmaradása miatt) a „magyar föld védelme” jelszavának a választók körében való népszerűsége is indokolt. Ez mutatkozott meg akkor is, amikor még a Bajnai-kormány idején, 2010 februárjában az Országgyűlés egyhangú szavazással hozott határozatot a földmoratórium 2014-ig tartó meghosszabbításához szükséges jogszabályi változások előkészítésének megindításáról. Az általános egyetértésnek megfelelően a többi, utóbb parlamentbe jutott párthoz hasonlóan a Fidesz-KDNP kampányában is helyet kapott a földmoratórium meghosszabbításának kérdése.

Semjén Zsolt például zalaegerszegi sajtótájékoztatóján 2010. február 17-én egyenesen azt szögezte le, hogy **az Uniónak a földmoratórium esetleges meghosszabbításáról szóló döntésétől függetlenül „a Fidesz-KDNP kormány mindenképpen megakadályozza, hogy a külföldiek földet vásárolhassanak Magyarországon”.** Ugyanakkor arról nem beszélt, hogy ezt miképpen hajtanák végre, valamint hogy hogyan kezelnék az uniós kötelezettségvállalások megsértésének következményeit (ennek tesztelésére, mint alább kiderül, szerencsére az Európai Bizottság kedvező döntése miatt végül nem

került sor). Ángyán József, a Vidékfejlesztési Minisztérium későbbi államtitkára 2010. március 30-án, a mórahalmi gazdafórumon ennél egy fokkal mérsékeltebben fogalmazott, de szintén határozottan leszögezte, hogy az új kormány rögtön a választások után „*kezdemenyezni fogja a külföldiek 2011-ben lejáró földvásárlási moratóriumának meghosszabbítását*”. A Fidesz-KDNP szándékainak komolyságát jelezte, hogy nem sokkal a választások előtt, március 31-én Hajdúböszörményben maga **Orbán Viktor is kategorikusan kijelentette: ha a Fidesz alakít kormányt, külföldiek nem vásárolhatnak földet Magyarországon.**

Fazekas Sándor új vidékfejlesztési miniszter valóban igen hamar kifejezte az Európai Bizottság felé a kormány azon a szándékát, hogy a magyar piac előkészítetlensége (elsősorban a magyar termőföld uniós összehasonlításban kirívóan alacsony ára) és a magyar gazdák kiszolgáltatottsága miatt élne a hároméves hosszabbítás lehetőségével. 2010 decemberében a Bizottság részéről meg is érkezett a jóváhagyás, így Magyarország újabb haladékot kapott a piacnyitásra való felkészülésre. A kabinet erre a három évre igen ambiciózus célkitűzéseket hirdetett meg: mindenekelőtt a hazai földáraknak az uniós átlagszinthez közelítését, új földtörvény és jogszabályi szintű üzemszabályozás megalkotását, a kisbirtokok megerősítését, a családi gazdaságok és fiatal gazdák földhöz juttatását. **A Fidesz-KDNP fő agrárpolitikai választási ígérete tehát megvalósult – a kérdés csak az maradt, hogy az így nyert három év alatt sikerül-e felkészülni a piacnyitásra.**

A Fidesz-KDNP agrárpolitikai elképzeléseinek másik sarkalatos pontja volt már jó ideje az **állami háttérű agrárbank vagy agrobank létrehozásának terve**. E Németországban, Olaszországban vagy például Franciaországban működő intézmény alapvetően arra szolgál, hogy a nehezebb mezőgazdasági években gyorssegélyt nyújtson a bajba jutott gazdáknak a talpon maradáshoz. Egy ilyen konstrukció lényegében a nem kellő hatékonysággal működő hazai agrárkár-kárenyhítési rendszert egészítené ki, amely a tapasztalatok szerint nem elegendő a mezőgazdaság kielégítő biztosításához. Font Sándor, az előző ciklus legnagyobb ellenzéki pártjának fő agrárpolitikusa (ma az Országgyűlés mezőgazdasági bizottságának elnöke) évek óta hangoztatja az agrárbankok létrehozásának halaszthatatlanságát. A pénzügyi és gazdasági világválság begyűrűzése nyomán ugyanis, a növekvő kockázatok miatt a bankszektor már 2009-ben (tehát már jóval a bankadó előtt) jelentősen szigorította a mezőgazdaság finanszírozásának feltételeit, ami igen komolyan érintette a szektor egészét. Font erre hivatkozva **sürgette az akkori agrártárcánál a mezőgazdaság finanszírozási válságának megoldását, mindenekelőtt az agrárbank létrehozását**. A Magyar Hírlapnak például 2009. július 9-én úgy nyilatkozott, hogy a pénzintézeteknek az agráriumból való kihátrálása miatt „kikerülhetetlen” ez a lépés, mivel az élelmiszer-termelés esetében a szabadpiaci önszabályozás nem működik megfelelően. Az akkori agrárpolitikát minősítve így fogalmazott: „*[í]géretekből eddig sem volt hiány, ám eredményekből annál inkább*”.

Az imént idézett mondat azonban a 2010 tavaszán feleledett kormány eddigi teljesítményének értékelésére is alkalmas. Bár a választási program nem szólt róla, az agrárbank kérdése a kormányváltás óta több ízben is felmerült. Másfél év alatt azonban nem igazán történt előrelépés az ügyben. Miközben Fazekas Sándor kinevezése óta gyakran ejtett el olyan nyilatkozatokat, hogy a kormány „tájékozódik”, illetve „dolgozik” az agrárbank koncepcióján, még **2011 októberének közepén is csak arról tudott beszámolni az Országgyűlés fenntarthatófejlődés-bizottságában elmondott beszámolójában, hogy létrehozta egy munkacsoportot, amely a Magyar Fejlesztési Bankkal együttműködve munkálkodik az agrárbank előkészítésén.**

Külön érdekes lehet e vonatkozásban Orbán Viktor véleménye, akinek személyétől az agrárbank létrehozása végső soron függ. Érdeemes emlékeztetni rá, hogy az első Orbán-kormány idején a kormányfő és akkori földművelésügyi és vidékfejlesztési minisztere, Torgyán József között komoly konfliktusokat okozott az agrárbank kérdése. Bár utóbbi ragaszkodott ahhoz, hogy ilyen intézmény felállításával segítse meg az állam a bajba jutott gazdákat, akkoriban Orbán nem tartotta szükségesnek külön bank létrehozását az agrárium gondjainak megoldására. Kérdés, hogy az azóta eltelt időben változott-e a jelenlegi kormányfő véleménye ebben a kérdésben.

Honvédelem és külügyek

A honvédelem – a külügyekhez hasonlóan – nem tartozik a hazai választási kampányok „forró” témái közé. Nem véletlen, hogy a *Nemzeti ügyek politikája* például egyetlen szót sem szolt védelmi ügyekről, hadseregről, külföldi katonai missziókról. Magyarországon – a különféle szélsőséges pártokat leszámítva – többé-kevésbé **konszenzus uralkodik a NATO-tagsággal járó katonai kötelezettségvállalások teljesítésével** (beleértve az afganisztáni, koszovói vagy libanoni missziós szerepvállalást) és általában a honvédelemmel kapcsolatban. E megállapítás alól pusztán egyetlen kivétel van, amely azonban ugyancsak inkább a retorikai csatározásokról, mint súlyos szakpolitikai nézetellentétéről szól: ez a sorkötelezettség, illetve az önkéntes haderő kérdése.

Valójában a Fidesz régóta következetesen elveti a sorkötelezettséget, akkor is, ha olykor megszólalnak a párton belül alternatív hangok, illetve egyrészt-másrészt nyilatkozatok. Bár 2001-ben, miniszterelnökként Orbán Viktor még úgy fogalmazott, hogy „*minden magyar fiatalembernek kell kapnia alaki kiképzést, és bizonyos mértékű lelki felkészítést is. Ehhez ragaszkodni kell,*” mire a kérdés a következő ciklusban napirendre került, a Fidesz már egyértelműen kiállt a sorkatonaság megszüntetése mellett. **2004 novemberében, ellenzéki pártként megszavazta a vonatkozó alkotmánymódosítást,** akkor is, ha a megelőző pártközi egyeztetések során lassította a folyamatot, bizonyos részletkérdések kapcsán különvéleményt tartott fenn, és a sorkatonaság eltörlésének konkrét megvalósítására is saját javaslatot dolgozott ki (így például kétharmados törvény helyett egyszerű többséggel is lehetővé tette volna a sorkatonaság visszaállítását vészhelyzetben, míg az akkori kormány az előbbi megoldás mellett tette le a voksát).

A kampány során és a kormányváltás óta a legnagyobb ellenzéki párt újra és újra felveti annak rémképét, hogy a kormány újra bevezeti a sorkötelezettséget. **Tény, hogy egyes kormánypárti politikusok rendszeresen tesznek olyan félreérthető kijelentéseket, amelyek támadási felületet nyitnak az ellenzék számára,** és kínos magyarázkodásra készítetik a kormányt. A legemlékezetesebb ilyen példa Pósnán László fideszes képviselő megnyilvánulása volt, amikor is 2011 márciusában a Népszabadságnak meg nem nevezett „szakmai körökre” hivatkozva azt fejtegette, hogy az akkor még tervezeti stádiumban lévő új alkotmányban szereplő honvédelmi kötelezettség ellentmondásban áll a sorkötelezettséget nem tartalmazó honvédelmi törvénnyel, ezért mindenképpen szükség lenne „minimális kiképzésre vagy valamire”. A nyilatkozat nagy port kavart, ám a kormány nem sokáig maradt adós a válasszal: Szijjártó Péter már a következő héten minden lehetséges fórumon elmondta, hogy **a kormánynak nem áll szándékában visszaállítani a sorkötelezettséget, már csak azért sem, az Alaptörvény előírásai nemcsak fegyveres szolgálat keretében teljesíthetők.**

Valójában arról van szó, hogy a Fidesz-KDNP továbbra is kitart már 2004-ben is vállalt álláspontja mellett: semmilyen jel nem utal arra, hogy a sorkatonaság újbóli bevezetését tervezné, ugyanakkor továbbra is fontosnak tartja egy önkéntes haderő felállítása. Erről beszélt nem sokkal a választások után, már miniszterként Hende Csaba is. Igaz, **2011 novemberében a Demokratikus Koalíció a sorkötelezettség „bújtatót” visszaállításának előkészítését sejtette abban, hogy egy Hende Csaba miniszter nevével fémjelzett intézkedés 2012. január 1-jével létrehozza a Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokságát**, amely adatokat fog gyűjteni a nagykorú férfi állampolgárokról, és már békeidőben megállapítja majd a férfiak előzetes egészségi alkalmasságát. Ugyanakkor a kormány reakciójában leszögezte, hogy **az adatokra kizárólag azért van szükség, hogy rendkívüli állapot idején, illetve megelőző védelmi helyzet kihirdetése esetén fel lehessen használni azokat a csakis ilyen esetekben érvényes hadkötelezettség életbe lépésekor**. Mivel a kormány vagy a kormánypártok eddig valóban nem nyújtottak be olyan jogszabálytervezetet, amely megváltoztatná a hadkötelezettségre vonatkozó eddigi, illetve a január 1-jével hatályba lépett Alaptörvényben lefektetett szabályokat, nincs érdemi alapunk kételkedni abban, hogy a sorkötelezettség visszaállítása továbbra sincs napirenden. A kormánnyal szemben élből bizalmatlansággal élőknek már csak azt is érdemes figyelembe venniük, hogy egy ilyen lépés – a sorkötelezettség határozott társadalmi elutasítottága miatt – valószínűleg jelentősen megtépázná a kormánypártok amúgy is ingatag lábakon álló népszerűségét, aminek vélhetően a kabinet is tudatában van.

A külügyek, mint említettük, a honvédelemhez hasonlóan nem kaptak kitüntetett szerepet a Fidesz-KDNP kampányában. Általános és a gazdaságpolitikai külkapcsolatok vonatkozásában már taglalt terveken kívül igazából mindössze egyetlen tényszerűen számon kérhető ígérete volt az akkori legnagyobb ellenzéki pártnak. Orbán Viktor 2009. október 2-án, Sólyom László sidney-i látogatását követően nyilatkozta a Magyar Televízió *Ma reggel* című műsorában, hogy bár külügyi intézményhálózatra ráfér a karcsúsítás, bizonyos helyeken fenn kell tartani a külképviseleteket, hogy megmaradjon a helyi magyarok kapcsolata az anyaországgal: **„[m]indenhol lesz magyar konzulátus, ahol jelentős magyar közösség van”**.

E téren az elmúlt bő másfél év eredményei felemásnak tekinthetők. A választásokat követően nem indult nagyarányú újrainvitási hullám. Bába Iván, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára viszont tavaly november végén, egy háttérbeszélgetésen azt közölte, hogy a kabinet „keresi az anyagi feltételeit” annak, hogy Torontóban, Sydney-ben, Krakkóban és Eszéken újrainvitassák a korábban bezárt magyar konzulátusokat. Ez egyelőre még csupán terv, ezzel szemben 2010 őszén egy további konzulátus bezárására került sor Nigériában, igaz, Sao Paulóban viszont a közelmúltban hoztak létre új missziót. **Az összes korábban bezárt konzulátus újbóli megnyitása mindenesetre 2011 végéig nem történt meg, de az államtitkár szavai alapján a külügyi tárca nem mondott le az ígért teljesítéséről.**